

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

**Pojetí nutné obrany v českém a německém trestním
právu**

Předkládá: Nicole Kelemenová

Vedoucí práce: JUDr. Milan Tomeš

V Plzni 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nicole KELEMENOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0050P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Pojetí nutné obrany v českém a německém trestním právu**
Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Obecně o pojetí okolností vylučující protiprávnost v obou státech
3. Nutná obrana v českém pojetí
4. Nutná obrana – Notwehr – v německém pojetí
5. Stručná komparace obou pojetí navzájem
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

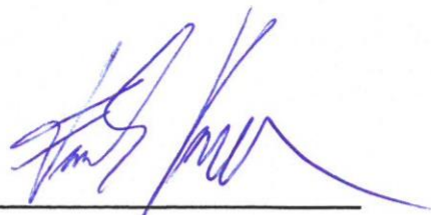
- 1. KRATOCHVÍL, V. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012
- 2. KUČHTA, J. Nutná obrana. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999
- 3. NOVOTNÝ, F. a kol. Trestí právo hmotné. 4. aktualizované a doplněné vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017
- 4. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., Základy trestní odpovědnosti, Praha: Orac, 2003
- 5. Handbuch des Fachanwalts – Strafrecht, 5. Auflage – Carl Heymanns Verlag, Jan Bockemühl
- 6. Wessels J., Beulke, W., Satzger: Strafrecht AT. – die Straftat und ihr Aufbau., Mit ebook: Lehrbuch, Entscheidungen, Gesetzestexte., 45. Aufl., Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2015, ISBN 978-3-8114-4034-0
- 7. KREY., V., Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil: Band 1: Grundlagen, Tatbestandsmäßigkeit, Rechtswidrigkeit, Schuld., 3. vyd. Stuttgart: W Kohlhammer Verlag, 2008.
- 8. Skript von Dozent Rechtsanwal Fachanwalt für Strafrecht Lehrbeauftragter Universität Pilsen Marko Heimann
- 9. Vlastní poznámky z hlasových nahrávek a přednášek, kterých jsem se účastnila
- 10. BITZILEKIS, N. Die neue Tendenz zur Einschränkung des Notwehrrechts. Berlin: Duncker and Humblot, 1984

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Milan Tomeš**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **1. listopadu 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 5. listopadu 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem v rámci své práce čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 31.3. 2022

.....
*Nicole
Kelemenová*

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá institutem nutné obrany v České republice a Spolkové republice Německo. Zmiňuje základní myšlenky nutné obrany v obou těchto zemích a nastiňuje krátkým historickým exkursem vznik a následný vývoj pojetí institutu nutné obrany. Zvláštní pozornost je věnována zejména rozboru jednotlivých znaků a podmínek nutné obrany jak z hlediska teoretických východisek, tak i konkrétních právních úprav. Těžištěm jejího zkoumání je pojetí nutné obrany v českém a německém právu. Dále navazuje komparace, která se věnuje srovnání jednotlivých znaků, rysů, prvků a zejména pojetí nutné obrany v právních systémech obou zemí, vyzdvihuje jejich slabé i silné stránky a v neposlední řadě nastiňuje úvahy *de lege ferenda*.

klíčová slova

Nutná obrana, okolnosti vylučující protiprávnost, trestný čin, protiprávnost, útok, trestní odpovědnost

Abstrakt

Die Diplomarbeit befasst sich mit dem Institut der Notwehr in der Tschechischen Republik und der Bundesrepublik Deutschland. Die Diplomarbeit erwähnt die Grundideen der Notwehr in diesen beiden Ländern und macht einen kurzen historischen Exkurs zur Entstehung und weiterer Entwicklung des Konzepts der Notwehr. Eine besondere Aufmerksamkeit wird auf die Analyse der individuellen Merkmale und Bedingungen der Notwehr im Hinblick auf den theoretischen Hintergrund sowie auf die Gesetzgebung selbst gelegt. Der Schwerpunkt meiner Forschung liegt auf dem Konzept der notwendigen Verteidigung im tschechischen und deutschen Recht. Darüber hinaus erfolgt eine Gegenüberstellung, die die einzelnen Merkmale, Elemente und insbesondere das Konzept der Notwehr in den Rechtsordnungen beider Länder gegenüberstellt, deren Stärken und Schwächen aufzeigt und die Überlegungen *de lege ferenda* erwähnt.

Stichwörter

Notwehr, Rechtfertigungsgründe, Straftat, Rechtswidrigkeit, Angriff, Strafbarkeit

Obsah

ÚVOD.....	7
1. OBECNĚ O POJETÍ OKOLNOSTÍ VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST V OBOU STÁTECH.....	9
1. 1. FENOMÉN NUTNÉ OBRANY.....	15
2. NUTNÁ OBRANA V ČESKÉM POJETÍ.....	17
2. 1. ZÁKLADNÍ MYŠLENKY INSTITUTU NUTNÉ OBRANY V ČR.....	17
2.2. HISTORICKÝ EXKURS VZNIKU A NÁSLEDNÉHO VÝVOJE NUTNÉ OBRANY V ČR.....	18
2.3. NUTNÁ OBRANA DE LEGE LATA.....	23
2.4. PODMÍNKY NUTNÉ OBRANY.....	25
2.4.1. <i>Objektivní podmínky nutné obrany</i>	25
2.4.2. <i>Subjektivní podmínky nutné obrany</i>	39
2.5. EXCES Z NUTNÉ OBRANY.....	41
3. NUTNÁ OBRANA – NOTWEHR – V NĚMECKÉM TRESTNĚPRÁVNÍM POJETÍ.....	42
3.1. ZÁKLADNÍ MYŠLENKY INSTITUTU NUTNÉ OBRANY V SRN.....	42
3.2. POČÁTKY VZNIKU A NÁSLEDNÝ DĚJINNÝ VÝVOJ NUTNÉ OBRANY V SRN.....	44
3.3. NUTNÁ OBRANA – NOTWEHR – DE LEGE LATA.....	47
3.4. PODMÍNKY NUTNÉ OBRANY.....	48
3.4.1 <i>Objektivní podmínky NO</i>	48
3.4.2. <i>Subjektivní podmínky nutné obrany</i>	59
3.5. EXCES Z NUTNÉ OBRANY.....	60
3.5.1. <i>Putativní jednání v nutné obraně - Putativnotwehr</i>	60
3.6. STRUČNÉ SHRnutí NĚMECKÉHO POJETÍ NUTNÉ OBRANY.....	61
4. KOMPARACE.....	61
5. AKTUÁLNÍ DĚNÍ OHLEDNĚ POJETÍ INSTITUTU NUTNÉ OBRANY V ČESKÉ REPUBLICE.....	66
ZÁVĚR.....	68
PŘEHLED PRAMENŮ.....	69

Úvod

Tématem mé předkládané diplomové práce je „*Pojetí nutné obrany v českém a německém trestním právu*“. Nutnou obranou se rozumí institut, který společně s dalšími instituty reprezentují okolnosti vylučující protiprávnost. Tyto okolnosti označují v trestním právu specifickou charakteristiku skutkových okolností, které v dané situaci způsobí, že čin, který ačkoliv by jinak vykazoval znaky trestného činu, trestným činem nebude. Pro výběr tohoto tématu jsem se rozhodla zejména z důvodu, že mne zaujala problematika okolností vylučující protiprávnost, v čele s již zmíněným institutem nutné obrany, zejména pro jejich nejednoznačnost v rámci posuzování. Pokud hovoříme o všech okolnostech vylučujících protiprávnost, jedná se nejen o velmi silné, ale zejména i o komplikované právní instituty a zajímavé je skutečně stabilní postavení jednotlivých institutů v české i německé trestněprávní teorii a praxi.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. První kapitola je pojata jako úvod do tématu, je zaměřena celkově na přiblížení problematiky okolností vylučující protiprávnost a dále nabízí stručný úvod do pojetí institutu nutné obrany, jako společenského fenoménu.

Další navazující dvě kapitoly jsou hlavním těžištěm mé práce. Jsou zaměřeny právě na rozbor a pojetí samotného institutu nutné obrany. V kapitole druhé se věnuji nejprve nutné obraně v českém pojetí a v kapitole třetí o jejím pojetí v Německu. Obě kapitoly jsou shodně členěny na jednotlivé podkapitoly a nejprve je pojednáváno o základních myšlenkách tohoto institutu v ČR a následně v SRN. Další navazující subkapitolou je historický exkurs s akcentem na vznik a kořeny tohoto právního institutu v České republice a Německu. V rámci těchto subkapitol je stručně zmíněn následný vývoj nutné obrany a pozornost je věnována zejména změnám pojetí nutné obrany během času na našem území i na území Německa. Následující subkapitoly jsou zaměřeny na současné právní úpravy nutné obrany a dále na zákonem stanovené podmínky v obou státech, které jsou podrobně rozebrány. Konečné subkapitoly jsou pak excesy z nutné obrany dle české úpravy a následně dle německé. Cílem je v těchto kapitolách zejména analýza, výklad a pojetí nutné obrany jak z pohledu teoretického tak i z hlediska soudní praxe.

Kapitola čtvrtá je konečně ve znamení komparace pojetí institutu nutné obrany obou států a nastiňuje úvahy *de lege ferenda*. Během zpracování této práce a hlubšího pronikání do institutu nutné obrany, mi neunikla poměrně nedávná snaha

o zásah do tohoto institutu ze strany hnutí SPD. Proto jsem se nakonec rozhodla, že zařadím ještě kapitolu pátou o aktuálním dění v ČR.

Záměrem práce je ucelení si informací, hlubší proniknutí do německé i české právní úpravy nutné obrany a zpřehlednění rozdílnosti náhledu na nutnou obranu v obou státech. Na závěr je užita zejména metoda komparace obou právních úprav mezi sebou. V práci je dále užíváno metod popisných, metody indukce a dedukce, metody analytické, juristické a kompilační.

1. Obecně o pojetí okolností vylučující protiprávnost v obou státech

Česká republika i Spolková republika Německo jsou právní státy, založené na demokratických principech, mající za cíl chránit společnost, společenské vztahy a jednotlivce před protiprávními zásahy. Tyto cíle naplňují zejména tím, že vytvářejí právní normy, nad jejichž dodržováním vykonávají následný dohled, což činí prostřednictvím orgánů, které jsou k tomu pověřené. Za určitých okolností a v určitých případech však není vždy možné zajistit, aby tyto orgány účinně, včasné a dostatečně zasáhly a odvrátily hrozící nebezpečí. Z tohoto důvodu poskytují jedincům určitou možnost zásahu, a to prostřednictvím institutů, které nazýváme okolnosti vylučující protiprávnost.¹ Okolnosti vylučující protiprávnost zná nejen česká nebo německá právní úprava, ale zná je, ačkoliv v různých podobách, naprostá většina právních řádů na celém světě. Obsah této práce je však zaměřen pouze na úpravu českou a německou, tedy o dalších nebude pojednáno.

Ať hovoříme o státu českém nebo německém, v rámci úpravy okolností vylučujících protiprávnost se oba státy shodují nejen v obdobnosti formy právních předpisů, ale i v interpretaci, a vykazují v tomto ohledu řadu společných rysů. Jedním z nich je například legislativně technický způsob promítnutí požadavku protiprávnosti do jednotlivých norem daného státu.

V právních rádech obou států pak platí určité znaky, podle kterých je protiprávnost nutno posuzovat s ohledem na všechny právní předpisy daného státu.² Poskytnutím práva na užití jednotlivých institutů vylučujících protiprávnost přispívají státy k zajištění ochrany důležitých zájmů a hodnot. Určité zásahy a jednání, které by byly jinak činy trestnými, za splnění stanovených podmínek nelze jako trestné činy kvalifikovat, ačkoliv mohou být v rozporu s právním řádem dané země. Okolnosti vylučující protiprávnost jsou komplikovanými právními instituty, protože mohou i z jinak poměrně závažného zdánlivě protiprávního jednání učinit jednání beztrestné.³

¹ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. 2017. ISBN: 978-80-7380-651-4. S. 142.

² NOVOTNÝ a kol., 2017, op. cit. S. 142.

³ NOVOTNÝ a kol., 2017, op. cit., S. 142–144.

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou významově velmi důležité pro správné fungování a pro naplnění záměru trestního práva. Svou podstatou naplňují potřebu spravedlnosti a proporcionality trestního práva a jeho represe z pohledu předpokladu, který je vyžadován pro naplnění znaků, aby se vůbec mohlo jednat o trestný čin. V této souvislosti je nezbytné zmínit i jeden ze základních principů, na kterém je trestní právo jako celek postaveno. Tím je princip subsidiarity trestní represe, který v trestním právu hmotném reflektuje dvojí přístup. Přístupem prvním, akcesorním, chápeme určitou trestními zákony poskytovanou ochranu právních zájmů, které jsou upraveny a do značné míry i chráněny dalšími právními odvětvími jako například občanskoprávním, obchodněprávním nebo správním.⁴ Z tohoto důvodu trestní zákony označujeme jako akcesorní neboli vedlejší, neboť představují až druhotnou ochranu. Přístup druhý, subsidiární, reflektuje trestněprávní odpovědnost a situaci, kdy uplatňujeme trestní zákony až v momentě, pokud odpovědnost vyplývající ze základních právních odvětví z hlediska motivace a sankcí nepostačuje.⁵ Tato zásada akcentuje převážně přístup subsidiární, neboť cele trestní právo se považuje až za nejzazší řešení „ultima ratio“ ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku, jehož znění je vyjádřeno slovy: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“ Objevuje se zde však logicky i přístup akcesorní, který nám do úpravy vstupuje slovy: „...*v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“⁶ Podíváme-li se do historie hmotného trestního práva, byl tento pohled, jehož podstata spočívá v trestněprávním řešení jakožto nejzazším prostředku k ochraně právního řádu, traktován našimi největšími právníky v oboru trestního práva.⁷

Jednou z dalších základních trestněprávních zásad, kterou je třeba zmínit, je zásada zákonnosti. Její vyjádření vykazuje nezbytnost popsání jednotlivých skutkových podstat, resp. znaků takového protiprávního jednání, které pokud dojde k jejich naplnění, jedná se o trestný čin. Jednání, tyto znaky naplňující, lze

⁴ BENEŠ, P. SUBSIDIARITA TRESTNÍ REPRESE A ZÁSADA ULTIMA RATIO V NOVÉM TRESTNÍM ZÁKONĚ. In: *bcak.cz* [online]. [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.bcak.cz/subsidiarita-trestni-represe-a-zasada-ultima-ratio-v-novem-trestnim-zakone/>.

⁵ BENEŠ, op. cit., [cit. 15. 3. 2022].

⁶ BENEŠ, op. cit., [cit. 15. 3. 2022].

⁷ BENEŠ, op. cit., [cit. 15. 3. 2022].

považovat dále za natolik společensky škodlivé, že je zapotřebí přistoupit k řešení ultima ratio a sankcionovat je jako trestné činy. Takové protiprávní jednání je v rozporu s právním řádem, musí být nutně kvalifikováno jako trestný čin. Pod takto obecně vymezená pravidla chování mohou být zařazeny i činy, které ačkoliv vykazují na první pohled znaky trestného činu, v určitém případě mohou být naopak společensky prospěšné a nedojde k naplnění znaku společenské škodlivosti.⁸

V dané situaci hovoříme o existenci právních norem, které za zákonem stanovených podmínek, v konkrétních případech a za určitých okolností takové protiprávní jednání vylučují, ba dokonce dovolují. Jedná se tedy o okruh určitých situací, kdy můžeme na pachatele hledět jako na beztrestného, přestože jeho jednání naplnilo znaky skutkové podstaty trestného činu uvedeného v konkrétní trestní normě, ale zároveň však naplnilo znaky daných institutů okolností vylučujících protiprávnost. Pachatel se pak nedopouští trestného činu z důvodu odpadnutí jedné z obligatorních podmínek pro vznik trestní odpovědnosti, neboť nesplňuje znak protiprávnosti. Jedná se v tomto případě o čin jinak trestný, protože v těchto vymezených případech *ex tunc* nevzniká trestní odpovědnost.

Zaměříme-li se na české pojetí okolností vylučující protiprávnost, je často řešenou otázkou, zda protiprávnost zařadit do typových znaků skutkové podstaty trestného činu nebo zda se jedná o obecný znak trestného činu, mimo skutkovou podstatu.⁹ Převážně však protiprávnost radíme do typových znaků samotných skutkových podstat trestných činů. V některých případech je výslovně vyjádřena přímo ve zvláštní části trestného zákoníku, zák. č. 40/2009 Sb.¹⁰, tím že je protiprávnost jednání popsána v konkrétní skutkové podstatě.¹¹ Konkrétní skutkové podstaty, kde je znak nedovolenosti zvlášť a výslovně

⁸ Společenská škodlivost činu. In: *epravo.cz*. [online]. Akt. 10. 1. 2018. [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/spolecenska-skodlivost-cinu-106877.html>.

⁹ NOVOTNÝ a kol., 2017, op. cit., S. 142.; K tomu srov. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003. S. 130–131.

¹⁰ dále také jen jako „TrZ“

¹¹ Pozn.: Užívány jsou v tomto ohledu společně s konkrétními příklady uvedené obraty jako „bez oprávnění“ jinému brání užívat osobní svobody dle §171 odst.1 TrZ, dále „neoprávněně“ ve větším rozsahu poskytuje služby dle §251 TrZ, dále kdo „bez povolení“ vyrobí nebo opatří sobě nebo jinému střelnou zbraň dle §279 TrZ nebo pro „rozpor s jiným právním předpisem“ například u trestného činu ohrožování zdraví závažnými potravinami a jinými předměty dle §156 TrZ.

uveden, zpravidla vymezují protiprávní jednání, která však, pokud jsou dodrženy příslušné předpisy mimo trestní právo, lze vykonávat oprávněně. Naopak u skutkových podstat, kde znak nedovolenosti výslovně uveden není, vyplývá tento předpoklad zpravidla automaticky nebo je třeba jej dovodit. Například v ustanovení o trestném činu vraždy dle § 140 odst. 1 TrZ ve znění „*Kdo jiného úmyslně usmrtí, ...*“ je třeba dodat „není-li čin výjimečně dovolen“. Konkrétní okolnosti, které by z protiprávního jednání učinily jednání beztrestné, se zde samy očividně nenabízejí, avšak aplikaci některé z okolností vylučujících protiprávnost nebrání.¹²

Německá právní úprava je postavena ve srovnání s českou právní úpravou velmi obdobně co do vymezení a koncepce. Německá trestněprávní teorie pak hovoří shodně jako úprava česká o protiprávnosti jednání, pokud je naplněna skutková podstata trestného činu v trestním zákoníku uvedeném. I přesto ale stále existují situace, kdy je takové jednání pokryto tzv. ospravedlňujícími důvody resp. důvod vylučující protiprávnost, německy zvané „*Rechtfertigungsgründe*“¹³. Abychom však mohli učinit závěr o tom, zda pachatel skutečně jednal protiprávně, musí kromě toho, že je naplněna skutková podstata, dále býti splněna právě podmínka neexistence jednoho z těchto důvodů vylučující protiprávnost.¹⁴ Německý trestní zákoník definuje nejen nežádoucí způsob chování, s cílem ochrany zájmů a hodnot, formou zákazů nebo naopak příkazů, ale stanovuje i určité tresty za takové chování, které je namířeno proti právem chráněnému zájmu, a označuje jej jako jednání protiprávní. Nezákonnost jako taková je definována a uváděna zpravidla už v samotném obsahu skutkových podstat.¹⁵

Jinak je tomu ale u některých, svým způsobem vymezených, skutkových podstat, které německá právní terminologie označuje jako „otevřené skutkové podstaty“. Tyto skutkové podstaty jsou ovšem definovány tak široce, že pod ně lze subsumovat i naprosto neutrální chování.

¹² NOVOTNÝ a kol., 2017, op. cit., S.142–143.

¹³ HORÁLKOVÁ, M. *Německo-český právní slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

ISBN 978-80-7380-614-9. 599 S.; dle této knihy v autentickém překladu – *Rechtfertigungsgründe* jako „důvody vylučující protiprávnost“ či „ospravedlňující důvody“.

¹⁴ ROXIN, C. *Strafrecht. AT. Band, I., Grundlagen der Aufbau der Verbrechenlehre*. 4. vyd. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 979-3406-53071-5. S. 600–601.

¹⁵ WESSELS, J. BEULKE, W., SATZGER, H. *Strafrecht. AT., Die Straftat und ihr Aufbau*. 45. vyd. Heidelberg: C. F. Müller, 2015. ISBN 978-3-8114-4034-0. S. 117.

Jedním takovým příkladem může být například skutková podstata trestného činu vydíraní, jejímž naplněním není protiprávnost samozřejmá, a je nutné k jednotlivým případům přistupovat a zkoumat je individuálně s přihlédnutím k dalším okolnostem.¹⁶ Německá trestněprávní teorie vnímá ospravedlňující důvody vylučující protiprávnost jako dovolující skutkové podstaty stojící proti skutkovým podstatám trestných činů. Tyto skutkové podstaty výjimečně dovolují jednání, které za normálních okolností naplňují skutkovou podstatu trestného činu a porušují či ohrožují nějaký právem chráněný zájem.¹⁷

Obdobně jako v české úpravě i v té německé máme případy, kdy je protiprávnost jednání uvedena v konkrétní skutkové podstatě, které jsou taktéž vyjádřeny ve zvláštní části německého trestního zákoníku – Strafgesetzbuch¹⁸. Zde pak figurují obdobné výrazy jako „protiprávní“, tedy například ve smyslu ustanovení § 123 StGB „*Kdo protiprávně vstoupí do obydlí, provozovny nebo na pozemek jiného nebo do uzamčených místností určených pro veřejnou službu nebo dopravu, nebo kdo se v nich neoprávněně zdržuje, neuposlechne výzvu oprávněné osoby, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.*“¹⁹ Dále pak „neoprávněně“, například ve smyslu ustanovení § 128 StGB „*Kdo neoprávněně velí skupině, která má zbraně nebo jiné nebezpečné nástroje, nebo ji sám vytvoří, nebo kdo se k takové skupině přidá, poskytne jí zbraně nebo peníze nebo ji jinak podporuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.*“²⁰ Dále pak „v rozporu s veřejnoprávními povinnostmi“ například ve smyslu ustanovení § 324a StGB „*Kdo v rozporu se správními povinnostmi zavádí, umožňuje jejich pronikání nebo uvolňuje látky do půdy a tím ji poškozují způsobem, kterým může poškodit zdraví jiného, zvířat, rostlin nebo jiného majetku značné hodnoty nebo vodu, nebo ji ve značném rozsahu znečistí nebo jinak*

¹⁶ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 117.

¹⁷ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 117–118.

¹⁸ Dále také jen jako „StGB“.

¹⁹ HORÁLKOVÁ, 2017, op. cit.; dle této knihy v autentickém překladu - *widerrechtlich* = „protiprávní“ ve smyslu porušení domovní svobody dle § 123 StGB „*Wer in die Wohnung, in die Geschäftsräume oder in das befriedete Besitztum eines anderen oder in abgeschlossene Räume, welche zum öffentlichen Dienst oder Verkehr bestimmt sind, widerrechtlich eindringt, oder wer, wenn er ohne Befugnis darin verweilt, auf die Aufforderung des Berechtigten sich nicht entfernt, wird mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe bestraft.*“.

²⁰ HORÁLKOVÁ, 2017, op. cit.; dle této knihy v autentickém překladu – *unbefugt* = „neoprávněně“ ve smyslu neoprávněná osoba dle § 128 StGB „*Wer unbefugt eine Gruppe, die über Waffen oder andere gefährliche Werkzeuge verfügt, bildet oder befehligt oder wer sich einer solchen Gruppe anschließt, sie mit Waffen oder Geld versorgt oder sonst unterstützt, wird mit Freiheitsstrafe bis zu zwei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.*“

nepříznivě změni, bude potrestáno odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.“²¹ a další.

Jedním z dalších společných rysů je, že v českém ani v německém právním řádu nejde o uzavřený katalog důvodů vylučujících protiprávnost, ale o demonstrativní výčet, jakožto otevřenou množinu. Ty pak vymezujeme na základě střetu dvou právních norem — trestněprávní normy tento čin zakazující a naproti tomu stojící norma, která čin dovoluje nebo dokonce přikazuje.²²

Zde se dostává do popředí princip legální licence²³ a princip *nullum crimen sine lege*²⁴, díky kterým lze k jednáním dovoleným přiřadit i další jednání právem neupravené. Trestní zákoníky obou zemí v obecné části svých úprav výslovně uvádějí nejčastější výskyt případů vyloučení protiprávnosti.

²¹ HORÁLKOVÁ, 2017, op. cit.; dle této knihy v autentickém překladu – unter Verletzung verwaltungsrechtlicher Pflichten = „v rozporu s veřejnoprávními povinnostmi“, tedy například ve smyslu znečištění půdy dle §324a StGB „*Wer unter Verletzung verwaltungsrechtlicher Pflichten Stoffe in den Boden einbringt, eindringen läßt oder freisetzt und diesen dadurch in einer Weise, die geeignet ist, die Gesundheit eines anderen, Tiere, Pflanzen oder andere Sachen von bedeutendem Wert oder ein Gewässer zu schädigen, oder in bedeutendem Umfang verunreinigt oder sonst nachteilig verändert, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.*“

²² SOLNAŘ, V. FENYK, J. CÍSAŘOVÁ, D. VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. 1. přepracované vyd. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, S. 112. a WESSELS, J., BEULKE, W. *Strafrecht Allgemeiner Teil*. 40. přepracované vyd. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2010. ISBN 978-3-8114-9753-5, S. 100.

²³ Princip vyjadřuje následující: „*Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.*“ Lze se s ním setkat např. v čl. 2 odst. 4 ústavního zák. č. 1/1993 Sb., ÚSTAVA České republiky nebo v čl. 2 odst. 3 usnesení Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. V německém znění je tato zásada formulována obecněji (překlad, dle mého názoru nejlépe vystihující dané ustanovení): „*Každý má právo na život a zachování tělesné integrity. Osobní svoboda je neporušitelná. Do těchto práv může být zasazeno pouze na základě zákona.*“, v čl. 2 odst. 2. Grundgesetz – německý základní ústavní zákon.

²⁴ V českém znění: „*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.*“, v čl. 39 usnesení Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. V německém znění (překlad, dle mého nejlépe vystihující dané ustanovení): „*Čin může být potrestán, jen tehdy pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán.*“, v čl. 103 odst. 2 německého ústavního zákona GRUNDGESETZ a ve stejném znění v §1 StGB.

Dle českého trestního zákoníku jsou vymezené v hlavě III., obecné části a jedná se o demonstrativní výčet těchto okolností:

- § 28 TrZ – krajní nouze,
- § 29 TrZ – nutná obrana,
- § 30 TrZ – svolení poškozeného,
- § 31 TrZ – přípustné riziko,
- § 32 TrZ – oprávněné použití zbraně,

Teorie i praxe trestního práva pak dovozuje některé další, např.:

- výkon práva
- plnění povinnosti
- výkon povolání
- lékařský zákrok.

V obecné části německého trestního zákoníku je uváděna jako okolnost vylučující protiprávnost nejprve nutná obrana v § 32 StGB a na to navazující ustanovení § 33 překročení mezí nutné obrany, dále pak ustanovení krajní nouze vymezena v § 34 a § 35 StGB. Německé právo zná samozřejmě i další, mimo tyto ospravedlňující důvody vylučující protiprávnost, je ale nezbytné nahlédnout do jiných pramenů práva. Zejména pokud nadále zůstaneme v trestněprávní úpravě, je dále třeba zmínit německý trestní řád – Strafprozeßordnung (StPO) nebo dále také německý občanský zákoník - Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). V německé nauce a teorii je dále ještě intenzivně prosazován význam nepsaných ospravedlňujících důvodů, opírající se o principy obyčejového práva. Jsou jimi svolení poškozeného, domnělé svolení poškozeného, hypotetické svolení poškozeného a ospravedlňující střet povinností.

1. 1. Fenomén nutné obrany

Nutná obrana jako okolnost vylučující protiprávní jednání a její charakteristické znaky lze vyjádřit z mnoha aspektů. Pro svou práci jsem zvolila členění uvedené v následujících kapitolách a členění především

shodné pro obě tyto úpravy o pojetí nutné obrany. Nejprve je důležité se zaměřit na možnost jedince nutnou obranu v nezbytném případě užít. Zákon totiž v obou zemích, které jsou předmětem mého porovnávání, vymezuje určité podmínky, které musí být splněny, což je v první řadě jednání útočnicka a v řadě druhé i jednání obránce, aby mohl účinně a úspěšně bránit sebe či jiného.

Případy nutné obrany jako okolnosti vylučující protiprávnost jsou před soudem často velmi těžko prokazatelné. Vzhledem k tomu, aby splnily stanovené podmínky, vyžadují obvykle promyšlenou obranou techniku, což je mnohokrát velmi složité vzhledem k okolnostem, za kterých k nutné obraně dochází. Obdobně jako v naší české právní úpravě, je tomu tak i ve Spolkové republice Německé, kdy institut nutné obrany stojí na principu, že při ní může být užit prostředek, který útoku zabrání či jej definitivně odvrátí nebo ukončí. Obránce v dané situaci nemusí, až na výjimečné případy na rozdíl jako tomu je například u institutu krajní nouze, nejdříve užít slabší neboli subsidiární prostředek, pokud se má za to, že by mohl být dostačující např. pokus o útěk, ale může rovnou užít prostředek, aby útok odvrátil.²⁵ Osoba bránící se nutnou obranou se v obdobným případě nemusí pouštět ani do souboje s nejistým výsledkem, hrozí-li jí z toho nebezpečí vlastního zranění či smrti. Nelze však nezmínit v případě německé úpravy její velmi přísné meze a poměrně úzký rozsah nutné obrany.²⁶ Zejména pak v případech, když je k nutné obraně užita zbraň střelná. V případech, kdy jedinec brání třetí osobu, platí pro něj stejná práva, jako kdyby bránil sám sebe.²⁷

²⁵ BOCKEMÜHL, J. *Handbuch des Fachanwalts. Strafrecht*. 5. vyd. Wolters Kluwer. C. H. Verl. ISBN: 978-3-452-27427-4. S. 253-254.

²⁶ BOCKEMÜHL, op. cit., S. 254.

²⁷ STERN, S. *Verteidigung in Mord - und Totschlagsverfahren*. 2. přeprac. vyd. Tübingen: C. F. Müller, 2005. S. 205.

2. Nutná obrana v českém pojetí

2. 1. Základní myšlenky institutu nutné obrany v ČR

Nutná obrana je tradičním tématem nauky trestního práva. Jde o institut vlastní celému právnímu řádu, ale lze se s ním setkat i v jiných právních řádech. Největší pozornosti se nutné obraně dostává v nauce a teorii hmotného trestního práva, jak již bylo řečeno. Ostatními obory právní nauky v otázkách nutné obrany je pak řešení a úvaha trestního práva kopírována, což je ale z hlediska historie samozřejmě odůvodněno.²⁸

Některé případy nutné obrany jsou předmětem zkoumání i pro právní teoretiky či filosofy a zpravidla jde o okolnosti, pro které je charakteristická přítomnost velkého napětí mezi právem a etikou. V daných situacích narážíme na kolizi mezi zájmy a případnou povinností. Někteří autoři nabízejí odlišné úhly pohledů, které jsou často odprošťovány od dogmat trestního práva, které kladou důraz zejména na aspekty morální, etické nebo právně politické. Zejména i takové úvahy nejsou pro vědu trestního práva nedůležité, právě z důvodu že morálka se právě v trestním právu dostává z celých právních odvětví do popředí nejvíce. Důvodem je jeho zabývání se výběrem jednání, která považuje za trestná v rámci vymezení skutkových okolností trestných činů. Takové jednání v určitých situacích, které způsobí škodu či újmu osobě bez viny, nejprve nebylo vůbec upraveno. Až v dobách pozdějších začalo být takové jednání bráno jako účelné, potřebné, podporované a bylo zařazeno do pozitivněprávní úpravy. Na takové jednání začalo být nahlíženo jako na situace, ve kterých není možné v určitý čas a na určitém místě zajistit zásah veřejné moci, která by prosazovala hodnoty právem chráněné. V nouzových situacích, ve kterých mnohdy jde o nejdůležitější právem chráněné hodnoty jako je právě život a zdraví, může hrát, dle myslitele a filosofa Grotia, důležitou roli nutkání jedince vyhnout se zlu, Kant zmiňuje pouhou obavu před zlem. Dalším důležitým faktorem může v dané situaci, dle německého právního teoretika Pufendorfa, k jehož názoru se přiklání také Thomasius, být také pud sebezáchovy či morální donucení, které zmiňuje Filangieri.²⁹

²⁸ PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021. s. 13–14.

²⁹ PELC, 2021, op. cit., S. 13–14.

2.2. Historický exkurs vzniku a následného vývoje nutné obrany v ČR

Již ze své základní kvintesence lze nutnou obranu považovat za přirozenoprávní institut, který sahá do nejstarších dob. Již od počátku lidské existence lze na nutnou obranu nahlížet jako na pudovou záležitost, kdy jedinci měli potřebu chránit své hodnoty a zájmy, ať se jednalo o majetek nebo ochranu vlastního zdraví či života. Zárodky nutné obrany lze proto nalézt již v nejstarších kodexech (například i Bible), pojednávající o právu. Nejstarší úprava institutu nutné obrany sahá do starořímského práva a do jeho dochovaného Zákona dvanácti desek, tedy soupis římskoprávních obyčejů.

V minulosti, v dobách předstátních společenství a před tím než vůbec došlo ke kodifikaci nutné obrany, byl využíván zejména prostředek svémoci. V minulosti je známé velmi hojně užívání těchto svémocných praktik (nejenom na obranu života, ale zejména také majetku). Užívání svémoci přetrvávalo dlouhou dobu, nehledě na vznik kodexů, které měly tato jednání usměrňovat. Nejznámější ze zákonů, které si kladly za cíl omezení možnosti svémocných zásahů, byl například Juliův zákon o soukromém násilí, který kvalifikoval každé soukromé násilí jako trestný čin.³⁰ Před samotnou kodifikací trestního práva, se trestní právo uchovávalo na základě právních obyčejů, tedy prostřednictvím ústního předávání zvyklostí a pravidel chování, na které byl kladen důraz již v rámci výchovy dětí. Změna těchto zvyklostí pak byla nesnadná, zejména z důvodu že takový zásah představoval narušení systému obyčejového práva jako celku, které bylo předáváno po dlouhou dobu po generace.³¹

Hovoříme-li o středověkém pohledu na nutnou obranu, provází jej skutečně malá ochota státní moci k poskytnutí ochrany právních zájmů občanům a k jejich kodifikaci. Společnost byla rozdělena do vrstev a vymáhat svá práva bylo v moci privilegovaných vrstev. Za pozornost rozhodně stojí zajímavý obyčej, prosazován v raném středověku, povinnost nestojte. Jedná se o obecně platnou zvyklost spočívající ve zvolání napadeného: „nestojte“, v přeneseném významu pronásledujte útočníka. V takové situaci měli ostatní občané povinnost poskytnout napadenému pomoc. Pokud mu pomoc z jejich řad nebyla poskytnuta, byly osoby,

³⁰ KINCL, J., SKŘEJPEK, M., URFUS, V. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. S. 114.

³¹ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers. 1999. ISBN 80-86182-91-6. S. 20.

kteřé pomoc neposkytly samočinně označeny za spolupachatele trestného činu. Předpokládejme situaci krádeže, tedy zloděje prchajícího z místa činu s odcizeným majetkem, ve které lze označit útok za stále probíhající a jednání tak lze kvalifikovat jako nutnou obranu.³²

Ačkoliv lze do té doby hovořit o náznacích nutné obrany, jednání v nutné obraně začalo být respektováno a bráno jako přirozené až v dobách novověku. Přesto měla nutná obrana před sebou stále dlouhou cestu a první významnější začlenění nutné obrany do právního řádu představoval až císařský patent č. 117/1852 říšského zákoníku, kterým byl do českých zemí zaveden rakouský trestní zákoník. Pro institut nutné obrany tento zákoník představoval vytvoření prvních stabilních pilířů. Nutná obrana však zaznamenala podstatný rozvoj až během třicátých let dvacátého století. Zasloužili se o něj právní teoretici, profesor Kallab a profesor Miřička. Miřička ve svých úvahách zmiňuje jako protiprávní zásah takový útok, k němuž útočník neměl právo.

Dle Miřičky je nepřípustná také následná obrana proti úředním zásahům, výkonům trestní moci a dále proti spravedlivé obraně. Spravedlivá nutná obrana dle Miřičky vylučuje protiprávnost tohoto jednání. Typovými znaky pro splnění spravedlivé nutné obrany jsou především protiprávnost útok, přítomnost útoku a cílenost útoku na život, případně zdraví, svobodu nebo majetek. Obranu cti připouští pouze v případech, kdy je útok namířen proti tělesné integritě či omezení svobody s tím souvisejících. Zejména v případech pohlavních deliktů nebo například deliktů znásilnění.³³ Kallab a jeho uchopení nutné obrany nejvíce přibližuje dnešní pojetí tohoto institutu. Jeho teze jsou do dnešní doby základem, z kterého zákonodárci a právní teoretici vychází.

Uvádí to ve svém díle autor Kuchta, dle kterého „*Kallab považuje nutnou obranu již přímo za samotným trestním právem normovaný případ vyloučení protiprávnosti, který způsobuje, že čin vykazující všechny subjektivní i objektivní znaky zločinu není v konkrétním případě vůbec trestný. Spravedlivá nutná obrana činí čin nejen beztrestným, ale odmítá mu i protiprávnost, a proto proti spravedlivé obraně není spravedlivá nutná obrana přípustná.*“³⁴

³² MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s. ISBN 80-85903-01-6. S. 17.

³³ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. S. 80–82.

³⁴ KUČHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova Univerzita, 1999. S. 30.

V rámci posuzování excesu jakožto překročení mezí nutné obrany bylo dle dřívějšího mínění třeba brát v potaz, z jakého důvodu exces vznikl. Byl rozlišován exces vzniklý pomstou, zlobou či vztekem nebo exces postaven na strachu či například úleku. Často řešenou problematikou byla dále také otázka útěku jakožto možnost vyhnouti se útoku a v rámci problematiky této otázky se vedly rozsáhlé spory. Kallab v dané situaci zastává názor vyloučení užití nutné obrany, jestliže by se v daném případě naskytla možnost snadného a bezpečného útěku před útokem.³⁵

Nový trestní zákoník č. 86/1950 Sb., na rozdíl od původní úpravy, upřednostňoval kolektivní zájmy společnosti před zájmy individuálními. V rámci jeho úpravy došlo k uvolnění nutné obrany a bylo možno ji užít nejen z důvodu potřeby bránit svůj život, majetek nebo svobodu, ale nově i například čest. Jako negativní dopad této úpravy spatřuji přípuštění užití nutné obrany i proti osobám duševně chorým, dítěti či proti zvířeti. Nutná obrana byla dle této úpravy vztažena i na případy hrozícího nebezpečí, zahrnovala tedy i případy obrany ve smyslu současného pojetí krajní nouze. Tento koncept stavěl na odlišné definici útoku, který nemusel být podmíněn úmyslem.³⁶

Po přijetí této úpravy se zrodila nová, jedna z mezí a podmínek nutné obrany, kterou je proporcionalita neboli přiměřenost. Přiměřenost vymezil judikát Nejvyššího soudu Československé republiky takto: „*Předpokladem nutné obrany je přiměřenost obrany, přičemž je třeba zdůraznit, že se nevyžaduje úplná úměrnost mezi významem ohroženého společenského vztahu a vztahu dotknutého nutnou obranou. Proto nesmí být velký nepoměr mezi škodou, která společnosti vzniká odvracením útoku, a škodou, která společnosti hrozí.*“³⁷

Dále Nejvyšší soud vyjádřil svůj postoj i k subsidiaritě v podobě útěku před útokem: „*Obranu proti útoku přímo hrozícímu nebo trvajícím nelze považovat za nepřiměřenou jen proto, že napadený se útoku nevyhnul útekem, i když byl útek možný, anebo že ne zvolil mírnější možnou obranu než obranu, jež nevybočila ještě z mezí přiměřenosti. Přiměřenost obrany je nutno posuzovat z hlediska konkrétní situace, v níž se vůči útočnickovi napadený ocitl.*“³⁸

³⁵ LATA, J. *Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích*. Trestní právo, 1999, č. 2. S. 21.

³⁶ LATA, 1999, op. cit., S. 22.

³⁷ Rozhodnutí NS ČSR – 6 Nt 301/58.

³⁸ GRIVNA, T. *Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné i zvláštní části*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. S. 96–97.; dále Rozhodnutí NS ČSR č. 19/1958.

Dalším významným krokem ke změně byl rok 1961, kdy došlo ke změně chápání konceptu nutné obrany přijetím trestního zákona č. 140/1961 Sb., který byl platný po dobu téměř padesáti let. Vymezuje nutnou obranu jako „*čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na trestním zákonem chráněný zájem, přičemž o nutnou obranu se nebude jednat tehdy, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.*“

V porovnání s původní právní úpravou došlo k podstatnému uvolnění podmínek nutné obrany ve prospěch obránce. Samozřejmě bylo třeba obecnou definici doplňovat soudním výkladem a nutné dovozovat její výklad v rámci konkrétní situace judikaturou.³⁹

Přijetí novely trestního zákona č. 290/1993 Sb. představovalo další významnou změnu podmínek uplatnění nutné obrany a jejího výkladu. Vezmeme-li v potaz podmínky užití institut nutné obrany, tak se tato úprava jednoznačně zasloužila o jejich další rozvolnění a je v tomto ohledu nezbytné zmínit § 13. Došlo ke změně interpretace nutné obrany a její koncept o zřejmě nepřiměřené obraně vůči způsobu a nebezpečnosti útoku byl nahrazen konceptem novým, tj. že nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Dominantní hledisko v rámci posuzování nutné obrany je v rámci této úpravy nově způsob útoku, namísto jeho povahy a nebezpečnosti.

A ačkoli české trestní právo prošlo celou řadou dalších změn a především rozsáhlou rekonstrukcí zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, tak nám výše zmíněnou definici nutné obrany zachovala v nezměněné podobě. Nový trestní zákoník je postaven v komparaci s původním, který byl založen na materiálně-formálním pojetí trestného činu⁴⁰, na formálním pojetí⁴¹ a způsobil, že ačkoliv výklad nutné obrany zůstal beze změn, pojetí nutné obrany do jisté míry určité změny zaznamenalo.

Nelze zcela hovořit o vymizení materiálního znaku z trestního zákoníku, ale spíše o jeho značném potlačení.⁴² Nově dle této úpravy nebezpečnost činu v rámci společnosti pojmáme jako míru škodlivosti činu.

³⁹ KUCHTA, 1999, op. cit. S. 31.

⁴⁰ Srov. § 3 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon: „*Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.*“

⁴¹ Srov. § 13 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“

⁴² Srov. § 3 odst. 2 zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon: „*Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.*“

„Formální pojetí trestného činu odpovídá více logice trestního práva spočívající v tom, že se řízení např. pro nepatrnou krádež zastaví, než aby se taková nepatrná krádež již předem nepovažovala za trestný čin, což by mohlo vést k destrukci právního vědomí sociálně etického významu trestného činu.“⁴³

Negativní dopad formálního pojetí může spočívat v přílišné tvrdosti při posuzování konkrétních případů trestnosti méně závažných trestných činů a v této souvislosti je třeba zmínit zásadu subsidiarity trestní represe.

„Tato zásada klade důraz a vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní, neboť trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání jako trestného činu je třeba považovat za ultima ratio, tedy za krajní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních celospolečenských hodnot. Trestní právo disponuje těmi nejcitelnějšími prostředky státního donucení, které značně zasahují do práv a svobod občanů. Legimititu trestněprávních zásahů může odůvodnit výlučně nutnost ochrany elementárních právních hodnot před činy zvláště škodlivými pro společnost s tím, že neexistuje jiné řešení než trestněprávní a že pasivita státu by mohla vést ke svémoci a chaosu.“⁴⁴

Dle koncepce nutné obrany z hlediska formálního pojetí trestného činu je pravděpodobné, že obránce, pokud dojde k překročení mezí nutné obrany (excesu), velmi snadno naplní znaky skutkové podstaty trestného činu a ponese trestní odpovědnost za jeho spáchání.

Právní úprava původní skýtala menší riziko pro obránce, že se při překročení mezí nutné obrany dopustí trestného činu na rozdíl od právní úpravy současné. Důvodem je, že dle materiálního pojetí byla vůdčím znakem trestného činu společenská nebezpečnost, která byla odlišujícím kritériem v případě, že jednání obránce nesplnilo plně podmínky nutné obrany. V takových případech bylo možné, aby exces z nutné obrany nebyl kvalifikován jako trestný čin zejména v případech,

⁴³ ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 - 2006*. Praha: C. H. Beck, 2006. S. 12.

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. S. 92.

kdy obránce svým jednáním nevykazoval požadovanou míru společenské nebezpečnosti.

2.3. Nutná obrana de lege lata

Ustanovení nutné obrany dle § 29 TrZ:

- (1) *„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem“.*
- (2) *„Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“.*

Základní definici nutné obrany, jakožto jedné ze základních okolností vylučujících protiprávnost dle českého právního řádu, lze nalézt v ustanovení § 29 TrZ. Druhý odstavec nám nutnou obranu specifikuje spíše negativní definicí, když vymezuje za jakých okolností se o nutnou obranu nejedná. Institut nutné obrany upravuje totožně, jako je tomu u krajní nouze a u dalších okolností vylučující protiprávnost, obdobným způsobem ve svých vlastních ustanoveních také například zákon o přestupcích, který vymezuje nutnou obranu v § 25 přestupkový zákon (zák. č. 250/2016 Sb.)⁴⁵ nebo dále také občanský zákoník (zák. č. 89/2012 Sb.) vymezující nutnou obranu v § 2905 občanského zákoníku. Nutná obrana je dle § 2905 občanského zákoníku zákonodárcem definována takto:

„Kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok a způsobí přitom útočnickovi újmu, není povinen k její náhradě. To neplatí, je-li zjevné, že napadenému hrozí vzhledem k jeho poměrům újma jen nepatrná nebo obrana je zcela zjevně nepřiměřená, zejména vzhledem k závažnosti újmy útočníka způsobené odvracením útoku.“

V rámci porovnávání občanského a trestněprávního pojetí nutné obrany je nutno přihlídnout ke skutečnosti, že každá z nich v konečném případě vyvozuje

⁴⁵ Dle § 25 PřestZ (zák. č. 250/2016 Sb.) je nutná obrana vymezena takto: (1) *„Čin jinak trestný jako přestupek není přestupkem, jestliže jím někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem.“* A (2) *„Nejde o nutnou obranu, byla-li tato obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“*

různé právní následky. V občanskoprávním pojetí sleduje institut nutné obrany jiné cíle než v kontextu trestněprávním, zejména cíl povinnosti k náhradě škody proti trestněprávnímu pojetí spočívajícímu v protiprávnosti činu. Dále lze rozdíly hledat mezi občanskoprávní odpovědností a odpovědností trestní. Ve své diplomové práci se ovšem chci zaměřit pouze na trestněprávní pojetí, ale je nezbytné zmínit i zákonnou úpravu občanského zákoníku, která nám užití institutu nutné obrany také nabízí.

Pokud se vrátíme k trestněprávní úpravě v § 29 TrZ, je již na první pohled patrné velmi obecné vymezení definice nutné obrany a lze říci, že nám tato definice nabízí skutečně rozsáhlý okruh situací, které můžeme do institutu nutné obrany podřadit. Tato velmi obecná definice nutné obrany svým zněním poskytuje velmi rozsáhlý prostor pro interpretaci, ale také její aplikaci. Jedná se o institut, který jakožto jeden z neúčinnějších nástrojů, společně s dalšími, opravňuje jednotlivce k ochraně svých práv, svobod či jiných právem chráněných zájmů, proti kterým může být útok namířen. Základní podstata nutné obrany představuje odvracení útoku, který je namířen proti zájmům a hodnotám chráněným trestním zákonem. Nutná obrana povoluje zásah do těchto právem chráněných hodnot, ale pouze v případech obrany, ve kterých se jedná o čin jinak trestný, ale vzhledem k tomu, že se jedná o čin spáchaný vůči útočnickovi⁴⁶, není útočník v tomto případě v postavení poškozeného. Miříčka pojednává o vyloučení nutné obrany v případech úředních úkonů (obrana by byla možná jen v případě, kdy by se nejednalo o úkon v působnosti úřední osoby, která jej provádí nebo by byl jednáním spáchán trestný čin), dále v případech výkonů kárné moci, je-li v zákonných mezích, a dále proti jednání v nutné obraně nebo proti jednáním v rámci dalších okolností vylučující protiprávnost.⁴⁷

Proti užití nutné obrany tedy není přípustné jednat taktéž v nutné obraně, a pokud útočník pokračuje v útoku i přes jednání osoby v nutné obraně, je tato osoba oprávněna k překonání i tohoto pokračujícího útoku. Jediným kritériem je v daném případě, že tato obrana nesmí být zcela zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.⁴⁸

⁴⁶ KUČERA, P. *K některým aspektům nutné obrany ve smyslu § 29 trestního zákoníku*. Trestní právo, 2017. S. 11.

⁴⁷ MÍŘIČKA, 1934, op. cit., S. 81.

⁴⁸ Rozhodnutí NS ČSR – 4 Tz 40/78.

Osoba jednající v nutné obraně jedná nejen v rámci okolností, které vylučují protiprávnost činu, ale vylučují současně také jeho společenskou škodlivost. Jedná-li osoba v nutné obraně, obhajuje nejdůležitější společenské zájmy a hodnoty, kterými jsou ochrana života, zdraví, svobody, majetku a další druhově vymezené objekty trestného činu.⁴⁹

V rámci nutné obrany hovoříme o několika složkách. Jednou z nich je sebeochrana, což lze chápat jako individuální zájem v podobě práva každého jedince, přiznáváno skrze Listinu základních práv a svobod, nebo také jako nástroj, kterým lze toto právo uplatnit a prosazovat.⁵⁰ Faktem, který zastává Dolenský, je, že u nutné obrany je třeba brát v potaz jak hledisko individuální, tak také hledisko sociální. Individuálním zájmem rozumíme, že užití nutné obrany v trestněprávním kontextu není možné pouze k prosazování ochrany veřejného pořádku nebo právního řádu, pokud spatřujeme nedostatek zmíněného individuálního zájmu, nelze tento institut použít. Uvedeme-li si příklad, je takovým individuálním zájmem případ porušení kupní smlouvy. Dále je třeba brát v potaz poměr zájmu, který je v daném případě ohrožený a takový, při obraně obětovaný, a nakonec požadavek na to, že je nemožné žádat po jedinci, aby se dal raději na útěk. Další je složka sociální, kterou spatřujeme v obraně jiné osoby než sebe a v nepřípustnosti nutné obrany v momentě, kdy by mělo dojít k zneužití práva.⁵¹

Z uvedeného vyplývají určité podmínky, které jsou dány kumulativně. První podmínkou je odvracení hrozícího nebo trvajícího útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem. Druhou podmínkou je, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.⁵² O jednotlivých podmínkách užití institutu nutné obrany tak, jak jsou ustanoveny v § 29 TrZ a jak je vykládá teorie i soudní praxe, bude pojednáno v následujících podkapitolách.

2.4. Podmínky nutné obrany

2.4.1. Objektivní podmínky nutné obrany

Do objektivních podmínek nutné obrany řadíme existenci přímo hrozícího nebo trvajícího útoku a jemu odpovídající a určitým způsobem

⁴⁹ ŠÁMAL a kol., 2009, op. cit., S. 329.

⁵⁰ DOLENSKÝ, A. *Nová koncepce nutné obrany (§13 TrZ)*. Bulletin advokacie, 1994, č. 1. S. 19.

⁵¹ DOLENSKÝ, 1994, op. cit., S. 19–20.

⁵² NOVOTNÝ a kol., 2017, op. cit., S. 147–149.

přiměřený způsob odvrácení útoku, ačkoliv tuto přiměřenost nelze chápat tak striktně jako například u vymezení jednání v krajní nouzi. Stěžejním při posuzování případů nutné obrany je dále tedy vztah mezi obranou a útokem.⁵³

Abychom útok mohli chápat ve správném smyslu z pohledu těchto podmínek, měl by vykazovat následující znaky:

- útok (vůle útočit),
- protiprávnost
- bezprostřední hrozba nebo trvání.

2.4.1.1. SITUACE ZA KTERÝCH JE PŘÍPUSTNÁ NUTNÁ OBRANA

2.4.1.1.1. Útok

Útok a jeho charakteristika tvoří jeden ze základních pojmů při vymezení základních podmínek nutné obrany. Pojem útok je z hlediska právní úpravy a jejího vymezení pojmem abstraktním, neboť legální definici „útoku“ trestní zákoník nezná. Různé zdroje, zejména odborná literatura trestního práva, definují útok jako úmyslné, protiprávní jednání člověka, které ohrožuje nebo porušuje zájmy chráněné trestním právem. Není však obligatorní, že vždy musí útok naplňovat znaky trestného činu. Postačí znak protiprávnosti, kdy takový může být i znak přestupku či jiného deliktu.⁵⁴ O útocích hovoříme i v případech zániku trestnosti takového protiprávního jednání v podobě „útoku“, nebo i v případech činů, které nelze stíhat z důvodů procesních.

Jedná se zejména o útok osoby fyzické, ačkoliv přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob⁵⁵ tuto situaci poněkud zkomplikovalo. Stále by se však mělo jednat o fyzické osoby, jednající ve prospěch právnické osoby při splnění podmínek dle tohoto zákona. Dále lze v určitých případech do útoku zařadit také útok zvířete, pokud je zvíře užito jako „živý nástroj“, obdobně i například útok osob s postižením, či dětí, stejně jako osoby fyzické, jednající za osobu právnickou.⁵⁶ Je třeba zmínit, že trestnost daného jednání není podmínkou pro jeho posuzování jako

⁵³ DOLENSKÝ, 1994, op. cit., S. 20.

⁵⁴ ŠÁMAL a kol., 2009, op. cit., S. 330.

⁵⁵ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁵⁶ KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. S. 436.

útoku a postačí, že takové jednání naplní objektivně znak protiprávnosti⁵⁷. V současnosti vyvolává určité pochybnosti a vedou se spory o tom, zda proti dítěti či nepřičetnému v postavení útočníka lze užít nutnou obranu ve smyslu § 29 TrZ.⁵⁸

Útok a jeho protiprávnost je třeba posuzovat z hlediska, že hovoříme o jednání, na které útočník nemá právo, a v tomto pojetí můžeme protiprávnost spatřovat i v jednání dítěte či nepřičetného.⁵⁹ Sporná je zde jen přítomnost samotného jednání, tedy pokud hovoříme o situaci útoku dítěte či osoby nepřičetné, zda lze vůbec hovořit o jednání v právním slova smyslu. Jednáním se rozumí projev vnitřní vůle, přenesena do vnějšího světa (vůle řídí pohyb).

Jestliže tedy např. osoba není schopná své jednání ovládat či rozpoznat jeho protiprávnost, ať již proto, že jí v tom brání nedostatečný stupeň rozumové či mravní vyspělosti vzhledem k věku nebo z důvodu duševní poruchy, nelze hovořit o tom že byla splněna psychická složka jednání – projev vůle. Ačkoliv byla splněna fyzická složka – pohyb, tak se na základě toho, že nebyla splněna složka vůle, nedá považovat za jednání. Obdobně se jeví například případy tělesných reflexů, náměsíčnosti a podobně, ve kterých není splněna vnitřní složka vůle jednání a z toho důvodu nemohou být právním jednáním, tím spíše ani protiprávním útokem.⁶⁰

Hovoříme-li o formě jednání, jde nejčastěji o aktivní konání v podobě vůle, která řídí pohyb případně může jít i o opomenutí konat v podobě nečinnosti, tedy projevené vůle se pohybu zdržet v případech, kdy má osoba povinnost konat. Útok může být proveden nečinností, pokud je (ne)jednající osoba odpovědná za udržování protiprávního stavu, například osoba útočníka uzavře osobu (potenciálního obránce) v místnosti a tento stav udržuje, což lze považovat za útok, proti kterému je nutná obrana přípustná.⁶¹

Právní doktrína poskytuje nejednotné řešení dále například i ohledně problematiky drobných útoků, které jsou pojímány spíše jako útoky banálního charakteru například v podobě lehkého postrčení, odcizení balíčku sušenek, plesknutí, apod. Někteří autoři se kloní k názoru, že takové případy nemohou být

⁵⁷ JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer. 2015. ISBN 978- 80-7478-760-7. S. 37.

⁵⁸ CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8. S. 143.

⁵⁹ JANEČKOVÁ, 2015, op. cit., S. 36.

⁶⁰ KUČHTA, 1999, op. cit., S. 79.

⁶¹ NOVOTNÝ, F. *Právo na sebeobranu*. Praha: Lexis-Nexis, 2006. ISBN 80-86920-10-0. S. 44.

vnímány jako útok, proti kterému by byla přípustná nutná obrana dle § 29 TrZ.⁶² Jiní autoři ale naopak zastávají názor, že i „útoky“ v banální situaci je třeba za útoky považovat, protože četné množství závažných útoků může započnout takovým bagatelním útokem. Zde nutnou obranu ve smyslu § 29 TrZ samozřejmě lze použít.⁶³ Zdůrazňují však, že pokud se jedná o útok s velmi nízkou intenzitou, tak by vůči takovému měla být odpovídající také obrana. Zde je třeba zmínit obligatorní podmínku nutné obrany, kdy obrana vůči útoku nesmí být v žádném případě zcela zjevně nepřiměřená například z hlediska povahy použitých nástrojů, způsobu jejich použití atp.

„Proto o vybočení z mezí nutné obrany pro její zcela zřejmou nepřiměřenost půjde jen tehdy, jestliže pachatel použil prostředku podstatně silnějšího, než bylo za dané situace třeba k odvrácení útoku, nebo když škoda způsobená nutnou obranou je v hrubém nepoměru ke škodě hrozící z útoku. Každý případ nutné obrany proto musí být posuzován komplexně ve všech souvislostech jeho okolností a přísně individuálně.“⁶⁴

Například u obrany proti odcizenému balíčku sušenek lze mít za to, že pravděpodobně nebude vykazovat znaky žádného trestného činu, jinak už bychom mohli hovořit o nesplnění této podmínky o zcela zjevné nepřiměřenosti. Pro trestní právo by takový případ byl samozřejmě irelevantní.⁶⁵

Teorie ani praxe dále nepřipouští užití nutné obrany, v situacích úmyslně vyprovokovaného útoku ze strany osoby, která se později hodlá nutnou obranou bránit.⁶⁶ Vycházíme-li z předpokladu, že osoba v postavení provokujícího má od počátku úmysl ohrozit nebo porušit právem chráněný zájem, tak není možné, aby na záměrně vyprovokovaný útok následně reagovala jednáním v nutné obraně. V případě že osoba v postavení provokujícího, takový zájem a úmysl (například v podobě ublížení jiné osobě na zdraví) neměla a neohlížíme-li se na to, zda

⁶² Např. NOVOTNÝ, O. DOLENSKÝ, A. JELÍNEK, J. VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné. I., obecná část*. Praha: ASPI. 2003. ISBN 80-86395-73-1. S. 194.

⁶³ BURDA, E. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost činu*. Praha: C. H. Beck. 2012. ISBN 978-80-7179-281-9. S. 56.

⁶⁴ Rozhodnutí NS ČR - 11 Tz 70/64, ze dne: 23.12.1964.

Pozn.: dříve judikatura užívala pojem „zřejmě nepřiměřená“.

⁶⁵ BURDA, E. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost činu*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-281-9. S. 55.

⁶⁶ Např. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. S. 220.

vyprovokování bylo úmyslné či ne, tak jí právo na nutnou obranu dle §29 TrZ nelze odepřít.

V situacích, kdy jednání osoby je v souladu s právními normami i přesto, že se na první pohled může jevit jako čin trestný a může naplňovat i určité znaky skutkové podstaty trestného činu, není proti němu přípustná nutná obrana.⁶⁷ Taktéž se nepřipustnost užití nutné obrany týká například proti výkonu pravomocí úřední osoby, obdobně například plnění rozkazu nebo dále taktéž ani proti jednání v rámci jiné okolnosti vylučující protiprávnost (nutná obrana proti nutné obraně či krajní nouzi, atp...) Nelze se tedy odvolávat na nutnou obranu a nelze ji použít například proti oprávněnému zásahu policisty⁶⁸, kterým může být například omezení osobní svobody jedince nebo v podobě zásahu do tělesné integrity jedince (například chvaty, oprávněné použití zbraně atp.). Přípustná nutná obrana by byla v případě, kdyby takový zákrok či úkon byl prováděn v rozporu s právními předpisy a daná úřední osoba by překročila svá oprávnění a naplnila by skutkovou podstatu trestného činu ve smyslu § 329 TrZ.⁶⁹

Nepřipustnost nutné obrany se uvádí taktéž v situaci osoby, která jednala v rámci vykonávání svých práv či povinností. Uvedeme-li si příklad zloděje, který se nemůže dovolávat nutné obrany, jestliže poranil poškozeného, který vůči němu chránil svůj majetek nebo dále nelze použít nutnou obranu proti zadržení, byly-li pro něj splněny podmínky stanovené trestním řádem.⁷⁰

2.4.1.1.2. Protiprávnost útoku

Jak již bylo řečeno, jeden ze znaků útoku je protiprávnost. Je zde však otázkou, zda tento znak protiprávnosti útoku vnímat ve vztahu k právnímu řádu jako celku (vč. soukromého práva), nebo zda jej vnímat jen ve vztahu k právu veřejnému, zejména trestnímu.

⁶⁷ Např. ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., S. 220.

⁶⁸ Který je v mezích příslušných zákonů, dále tedy např. zákon o Policii ČR, Trestního řádu, atp.

⁶⁹ NOVOTNÝ, F., KYBIC, P. Nutná obrana (několik poznámek). Trestní právo. 2015. č. 2, S. 15.

⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník). In: *Aspi.cz.*, IČ ASPI: LIT31870CZ. [online]. ze dne 25.2.2008. [cit. 15.3.2022]. dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/31870/1/2#pa_29

Někteří autoři se kloní spíše k prvnímu pojetí, tedy že protiprávnost je vnímána v rámci právního řádu jako celku. Mají za to, že normy trestního práva poskytují ochranu zájmům, které lze porušit i jednáním, které je v rozporu s občanskoprávními či například i správněprávními normami.⁷¹

Jiní autoři zastávají spíše druhé pojetí, že by nutná obrana měla být přípustná pouze proti porušení trestněprávních norem a proti protiprávnímu útoku pouze v trestněprávním slova smyslu. Zastávají názor, že tak široké uchopení protiprávnosti útoku a následného užití nutné obrany (proti ohrožení či porušení zájmů chráněných soukromým právem) by mohlo vést, díky připuštění téměř neomezené svépomoci i při řešení soukromoprávních sporů, až k anarchii.

Útokem tedy v tomto konceptu chápeme jednání osoby, které je v rozporu s normami veřejného práva, avšak je třeba brát v potaz, že tyto normy, zejména trestněprávní, poskytují ochranu i soukromoprávním zájmům.⁷² Pokud dojde k přímému ohrožení nebo porušení takových soukromoprávních zájmů, jistě lze za určitých okolností užít nutnou obranu ve smyslu § 29 TrZ, protože takový útok je možné vnímat jako protiprávní i v užším smyslu.

Trestní zákoník však poskytuje ochranu i soukromoprávním zájmům prostřednictvím celé řady norem v podobě například ochrany majetku či jiných zájmů majetkové povahy.

Uvedeme-li si příklad takového poměrně úzce vymezeného soukromého zájmu, například v ustanovení krádeže dle § 205 TrZ poskytujícího ochranu vlastnictví, v takových případech trestní zákon při splnění podmínek přiznává užití nutné obrany dle § 29 TrZ, protože se jedná o zájem (ačkoliv soukromoprávní) tímto zákoníkem chráněný. Uvedeme-li si druhý příklad takového soukromoprávního majetkového zájmu, který ale již nebude zájmem, jenž lze subsumovat pod trestní právo, je jím například právo na zaplacení pohledávky. Nesplnění dluhu skutečně nelze kvalifikovat jako útok ve smyslu § 29 odst.1 TrZ a rozhodně nelze proti takovému aplikovat nutnou obranu dle § 29 TrZ. V uvedeném případě se bude

⁷¹ Např. KUČHTA, 1999, op. cit., s. 53.

⁷² BURDA, 2012, op. cit., S. 53–54.; dále také IVOR, J. „*IV. série kriminálních případů - Sebeobrana a trestné právo*“ [online přednáška]. Banská Bystrice: Fakulta právnická UMB

jednat o občanskoprávní delikt (v podobě porušení povinnosti dlužníkem splnit dluh řádně a včasně) a proti takovým je třeba užít prostředky ochrany, které nám poskytuje občanské právo.

Za jeden ze základních znaků útoku lze považovat protiprávnost, dalším znakem je zavinění a jeho forma. Lze se setkat však i s tvrzeními, že forma zavinění je v rámci posuzování situace útoku irelevantní, podstatným znakem by pak měla být jen protiprávnost útoku.⁷³ Já osobně souhlasím s autory, kteří zastávají názor, že aby útok mohl být kvalifikován jako útok, je obligatorní úmyslné jednání.⁷⁴ Za výchozí premisy tedy považuji úmyslný útok. Případ nezaviněného či nedbalostního jednání porušujícího nebo ohrožujícího zájmy nelze považovat za útok, proti kterému by mohlo být přípustné užití nutné obrany⁷⁵, obdobně u případů útočného chování zvířete (pokud není vyprovokováno či poštváno člověkem)⁷⁶.

V nouzových situacích je smyslem nutné obrany zejména ochrana hodnot chráněných trestním zákonem před protiprávními jednáními osob. V daných případech je v tomto ohledu bez zřetele k subjektivní stránce útoku relevantnější především objektivní koncepce protiprávnosti ve smyslu neoprávněného ohrožení zájmů jiného.⁷⁷

Problematickou situaci v tomto směru představuje například situace, uvedeme-li si příklad osoby A, odnášející si ze zavazadlového prostoru zavazadlo osoby B, v domnění, že se jedná o jeho vlastní zavazadlo. Osoba A, ačkoliv v dané situaci jedná protiprávně, tak zde chybí úmysl takto jednat. Dolůzní neboli úmyslné jednání je charakterizováno definicí uvedené v § 15 TrZ, tedy pachatel spáchá trestný čin s vědomím, že jej spáchá nebo může spáchat, a je srozuměn s následky svého jednání. Omyl skutkový v § 18 TrZ vylučuje úmyslné zavinění, kdy dolůzně pak zcela jistě nejedná ten, kdo při spáchání nepředpokládá či nezná určitou okolnost, kterou naplní skutkovou podstatu trestného činu.

V případech skutkového omylu, dle § 18 TrZ připadá v úvahu nanejvýše jednání kulpózní, tedy jednání z nedbalosti. V takových situacích však nelze vymezovat útok ve smyslu ustanovení § 29 TrZ, protože to vede k nesplnění podmínek nutné obrany a takové jednání bychom v daném případě kvalifikovali

⁷³ ŠÁMAL a kol, 2016, op. cit., S. 219–220.

⁷⁴ Např. NOVOTNÝ a kol., 2017, op. cit., S.147.

⁷⁵ NOVOTNÝ, F. *Právo na sebeobranu*. Praha: Lexis-Nexis, 2006. ISBN 80-86920-10-0. S. 40.

⁷⁶ Např. KYBIC, P. „*Nutná obrana*“ [přednáška]. Plzeň: Západočeská univerzita, [listopad 2020]

⁷⁷ KUČHTA, 1999, op. cit., S. 91.

spíše jako nebezpečí dle ustanovení § 28 TrZ. Pak by se jednalo nikoli o nutnou obranu, ale o krajní nouzi.⁷⁸ Například případ osoby čelící jednání, které se jako útok skutečně na první pohled jeví. Tato osoba samozřejmě nemůže důvodně předpokládat, že „útočník“ ve skutečnosti neútočí, ale jedná ve skutkovém omylu. Daným případům poskytuje řešení ustanovení § 18 odst. 4 TrZ, který pojednává o skutkovém omylu pozitivním i ve smyslu okolností vylučující protiprávnost. V případě, že by nebyla dána povinnost, příp. možnost danému jedinci, s ohledem na své osobní poměry či další okolnosti, se omylu vyvarovat, lze mít za to, že v dané situaci chybí i zavinění z nedbalosti dle § 16 odst. 1 TrZ a nakonec by došlo k vyloučení trestní odpovědnosti.

Můžeme narazit v aktuální odborné české literatuře na teze, že by i jednání v negativním skutkovém omylu měla být posuzována jako útok, zde by pak již nutná obrana přípustná byla.⁷⁹ Argumentem je, že to lze jen společně s požadavkem subsidiarity obdobně jako u krajní nouze, tedy aby neexistovala jiná možnost, jakým lze útoku v daném případě zabránit.⁸⁰

- **Zájmy chráněné trestním zákonem, proti kterým je útok namířen**

Již v podkapitole útoku a protiprávnosti byla zmínka o společenských hodnotách, zájmech trestním právem chráněné. Jedná se o zájmy, které nacházíme ve zvláštní části trestního zákoníku v jeho hlavách, takové pak jsou jedním ze znaků skutkové podstaty, tedy druhovými objekty trestného činu. Individuálními objekty jsou pak konkrétní objekty konkrétních skutkových podstat, jednotlivými ustanoveními vymezené. Objekty trestného činu se rozumí takové zájmy (jak zájmy individuální, tak i zájmy kolektivní v rámci celé společnosti), proti kterým je zpravidla útok ve smyslu § 29 TrZ namířen.

Pokud jsou tyto zájmy dotčeny, je přípustná nutná obrana ve smyslu § 29 TrZ a je nutno jej vnímat zejména z hlediska hranice, za kterou je již těmto zájmům poskytovaná ochrana trestním zákoníkem (zejména hranice stanovená například

⁷⁸ Srov. § 28 a § 29 TrZ., DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7478-790-4. IČ ASPI: KO40_2009CZ. [online]. Stav k 1. 1. 2015. [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2#pa_29

⁷⁹ Např. CÍSAŘOVÁ, D., ČÍŽKOVÁ, J. *Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací*. č.1., Acta Universitatis Carolinae, 1986. S. 29.

⁸⁰ NÝVLTOVÁ, I. *Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných*. Trestněprávní revue, 2003. č. 7, S. 204–205.

výší škody, intenzitou zranění atp.). Trestní zákoník připouští užití nutné obrany však i proti takovým útokům, které jsou namířeny proti zájmům a způsobí následek nikoli takové výše či intenzity, že by musely naplnit znaky trestného činu. Zde však je nutné z hlediska obránce asimilovat způsob či intenzitu nutné obrany.⁸¹

Samozřejmě je přípustné nutnou obranu užít nejen na ochranu zájmů svých vlastních, ale i na ochranu zájmů jiné osoby, což kvalifikujeme jako pomoc v nutné obraně, také dle § 29 odst.1 TrZ. Tato úprava stanoví, že nutnou obranou je možné užít v případě, kdy je její pomocí odvrácen útok na trestním zákonem chráněné zájmy, tedy ať už se jedná o zájmy druhého či své vlastní. Nutná obrana je právem, kterým disponuje každý jedinec a na jeho uplatnění nemá v žádném případě vliv věk ani jiné vlastnosti či případně způsobilosti ani v situaci, kdy se nejedná o obranu sebe samého.⁸²

2.4.1.1.3. Časové hledisko útoku

Útok by měl být přímo hrozící nebo trvajícím.⁸³ Časové hledisko útoku pro použití nutné obrany je časově jasně určené a vymezené. Za moment počátku útoku považujeme okamžik ve kterém se z hrozícího útoku stane útok přímo hrozící. Okamžik, který již použití nutné obrany vylučuje, je moment, kdy již útok nelze zvrátit a škodlivý následek už nastal.⁸⁴ S tím souvisí skutečnost, že nelze užít nutnou obranu proti útoku, který již není aktuální (netrvá a bezprostředně nehrozí) a byl dokončen.⁸⁵ Samozřejmě v situaci, kdy byl útok přerušen s úmyslem útočnicka v útoku ihned pokračovat, či dá-li se tato skutečnost předpokládat, je nutná obrana přípustná.⁸⁶

Jak již bylo řečeno, bylo tak judikováno NS ČR „*Podle okolností případu musí tedy být jasné, že útok musí bez prodlení a určitě následovat za hrozbou, nemusí však být neočekávaný. Útok nesmí být přerušen ani ukončen. Byl-li přerušen nebo ukončen a nebezpečí již přímo nehrozí, nepřichází nutná obrana v úvahu. Pokud útok tvoří skutkovou podstatu trestného činu, může útok hrozit přímo již ve stadiu*

⁸¹ JANEČKOVÁ, 2015, op. cit., S. 34–35.

⁸² JANEČKOVÁ, 2015, op. cit., S. 46.

⁸³ Ust. § 29 odst.2 TrZ.

⁸⁴ JANEČKOVÁ, 2015, op. cit., S. 37.

⁸⁵ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon., Komentář. I. díl.* 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-896-7. S. 122–123.

⁸⁶ ŠÁMAL a kol., 2016, op. cit., S. 221.

přípravy, někdy postačí i projev úmyslu spáchat trestný čin za podmínky, že hrozí bezprostředně.“⁸⁷

Útok přímo hrozící se vykazuje velmi často určitými viditelnými znaky. Uvedeme-li si příklad, jedná se zpravidla o situace, kdy útočník druhou osobu např. vulgárně napadá, vytahuje z kapsy zbraň případně jiný nebezpečný předmět, který k útoku hodlá použít atp. Z důvodu, aby byla splněna podmínka útoku přímo hrozícího se lze setkat s myšlenkami, že je z hlediska obránce nezbytné, aby útočník byl v obráncově zorném poli, tedy aby přítomnost útoku mohla být vnímána jako vysoce aktuální. Jako podpůrný znak, že útok přímo hrozí, uvádí autorka Janečková v této souvislosti vzdálenost 1,2 metrů, kterou označuje za “mez zásahu”.⁸⁸

Poněkud spornou otázku v teorii i soudní praxi českého trestního práva představuje užití samočinných obranných systémů. Jedná se například o instalaci samostřelů, užití hlídacích psů, elektrických plotů, atp. Problematické se jejich užití jeví zejména z hlediska, že fungují nekontrolovaně a nelze ze strany člověka regulovat jejich intenzitu, sílu působení atp., a tím přizpůsobit v daném případě obranu tak, aby nebyla zcela zjevně nepřiměřená a byla tak splněna obligatorní podmínka k nutné obraně. Další problematickou situací představuje to, že k jejich aktivaci dochází automaticky i v momentě, kdy ještě útok nemusí přímo hrozit.⁸⁹

Judikatura v tomto ohledu zaujímá jednoznačný postoj, aby byly splněny podmínky nutné obrany v případě použití automatického obranného zařízení zejména v podobě nástražného systému, který se automaticky uvede v činnost po vzniku útoku do chráněného objektu, musí být zabezpečeno, aby se aktivovalo jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákonem a aby jeho účinnost nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Při zaviněném nedodržení podmínek nutné obrany tím, kdo jej instaloval a odpovídá za jeho provoz, přichází v úvahu jeho odpovědnost za trestný čin spáchaný zpravidla z nedbalosti.⁹⁰

Další problematickou skutečností v praxi představuje stanovení okamžiku, kdy útok stále trvá a kdy je již ukončen. Pokud tedy panují v rámci případu důvodné

⁸⁷ Usnesení NS ČR – sp. zn. 6 Tdo 1594/2005 ze dne 23. 2. 2006.

⁸⁸ JANEČKOVÁ, 2015, op. cit., S. 61.

⁸⁹ CHMELÍK, NOVOTNÝ, STOČESOVÁ, 2016, op. cit., S. 146.

⁹⁰ Rozhodnutí NS ČR – Tpjn 303/2008, ze dne 30. 9. 2009.

skutkové pochybnosti o ukončení útoku, zaujala judikatura k problematice ukončení útoku postoj aplikace zásady *in dubio pro reo*.

„Při užití důvodu vylučujícího protiprávnost dle § 29 TrZ o nutné obraně nemůže soud vycházet ze závěru, že útok ze strany poškozeného "velmi pravděpodobně neskončil".⁹¹ Nelze-li tuto otázku provedenými důkazy zjistit zcela bezpečně, je nutno vycházet ze zásady *in dubio pro reo* a stran skončení či neskončení útoku na zájem chráněný trestním zákonem učinit závěr, že útok v době činu obviněné, která se mu bránila, trval.⁹²

Limitním okamžikem, kterým končí přípustnost užití nutné obrany, je pominutí nebezpečí pro zájmy chráněné trestním zákonem nebo tyto zájmy byly již porušeny a tedy další nebezpečí dále přímo nehrozí.⁹³

Nezbytné pro užití nutné obrany je rozlišení pojmů dokonání a dokončení trestného činu.

Ukončením útoku se nerozumí dokonání trestného činu⁹⁴, zejména z důvodu existence trestných činů předčasně dokonaných, u kterých ačkoliv jsou v daný moment již naplněny všechny znaky skutkové podstaty, tak útok stále trvá. Uvedeme-li si případ loupeže dle § 173 odst.1 TrZ, kdy pachatel prchá z místa činu s cennými věcmi poškozeného, který ho zezadu střelí do kotníku a způsobí mu tím ublížení na zdraví z důvodu, aby jemu odcizené věci získal zpět. V tomto případě se jednalo o útok, který ještě neskončil, pachatel se nacházel stále v blízkosti poškozeného s odcizenými věcmi, a tudíž lze útok vyhodnotit jako stále trvajícím. V případě "neúspěšné loupeže" a pachatel by prchal z místa bez odcizených věcí, byl by útok posuzován jako již ukončený a proti takovému by již přípustná nutná obrana nebyla.⁹⁵

Shrneme-li situaci, je nutná obrana přípustná do dokončení trestného činu, nikoli do jeho dokonání. V případě trvajícím trestného činu pak do ukončení protiprávního stavu, který útočník svým jednáním udržuje.⁹⁶

⁹¹ Usnesení NS ČR – 11 To 27/90.

⁹² Usnesení NS ČR – 11 To 27/90.

⁹³ Usnesení NS ČR – 6 Tdo 1594/2005, ze dne 23. 2. 2006.

⁹⁴ Srov. usnesení NS ČR – 6 Tdo 1594/2005, ze dne 23. 2. 2006.

⁹⁵ NOVOTNÝ, KYBIC, 2015, op. cit., S. 17.

⁹⁶ ŠÁMAL, PŮRY, RIZMAN, 2004, op. cit., S. 54.

2.4.1.2. JEDNÁNÍ V NUTNÉ OBRANĚ

2.4.1.2.1. Přiměřenost obrany

Dle § 29 odst. 2 TrZ, nelze užít nutnou obranu, pokud byla obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Na rozdíl od krajní nouze dle § 28 TrZ zde nemáme požadavek tak striktní proporcionality, pokud máme-li dodržet tento požadavek u krajní nouze je nutno zkoumat situaci značně šířeji a určující by v daném případě byly i hrozící a způsobený následek.

V rámci nutné obrany dle § 29 TrZ tyto následky hrají roli z důvodu určitých stanovených kritérií pro posouzení způsobu útoku a tomu odpovídajícímu následnému způsobu užití obrany. Byť se v rámci posuzování nutné obrany nejedná o kritéria rozhodující, jsou ale přesto nezbytné pro určení, zda byla obrana adekvátní vůči útoku a je nezbytné zohlednit všechny další okolnosti týkající se závažnosti, povahy a způsobu spáchání útoku.

Dle původní osnovy současného trestního zákoníku, mělo být znění § 29 TrZ rozšířeno o *“Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, místu a času útoku, anebo okolnostem vztahujícím se k osobě útočnicka nebo osobě obránce.”*⁹⁷

Ačkoliv by úprava nutné obrany v tomto znění dle mého názoru skýtala jednoznačně přesnější dikci, která by byla vymezena samotným zákonem a byly by stanoveny detailněji kritéria pro posuzování přiměřenosti použité obrany, tak přesto současné znění považuji za dostačující pro posouzení kritérií zcela zjevné nepřiměřenosti obrany. Přiměřenost dle současného znění není chápána tak úzce, jako ve znění uvedeném v osnově a poskytuje jednoznačně širší prostor pro soudní výklad tohoto pojmu a pro posouzení jednotlivých případů.⁹⁸

Smyslem nutné obrany je možnost poskytnuta jednotlivci k ochraně zájmů svých vlastních nebo i jiných osob, zájmů společnosti, zájmů státu a proto je třeba aby riziko vyvolané útokem nesla osoba útočnicka a nikoli osoba obránce. Při posuzování proporcionality obrany je nezbytná individualizace případu, kdy je třeba posuzovat kromě jiného zejména i další okolnosti jako osobu útočnicka, jeho pověst, předchozí chování, fyzické dispozice osoby útočnicka, naproti tomu i obránce, věkový rozdíl, místo a čas jak vzhledem k útoku, tak i vzhledem k obraně,

⁹⁷ ŠÁMAL, 2006, op. cit., S. 152.

⁹⁸ ŠÁMAL, 2006, op. cit., S. 152–156.

a to vše posoudit z hlediska, jak danou situaci mohl vidět v daném případě obránce.⁹⁹

Nutné je v případě nutné obrany zdůraznit že není vyžadována ani proporcionalita, ani subsidiarita. Nelze obranu tedy klasifikovat jako nepřiměřenou, tím spíše ani jako zcela zjevně nepřiměřenou jen na základě skutečnosti, že osoba napadená nezvolila nejmírnější způsob obrany nebo se nevyhnula útoku (např. nedala se na útěk, ačkoliv možnost měla). Obrana musí v daných případech vykazat větší sílu a intenzitu než útok, aby útok úspěšně zastavila a odrazila.

Vyazuje se však jedním jediným a pro nutnou obranu omezujícím kritériem. Toto kritérium vymezuje obranu tak, že ačkoliv může být nepřiměřená, tak může být i zjevně nepřiměřená, ale už nesmí jít za hranici zcela zjevné nepřiměřenosti.¹⁰⁰ Přiměřenost obrany se hodnotí především ve vztahu k intenzitě útoku a vlastní obrany s tím, že obrana musí být, jak již bylo uvedeno, silnější než útok, pokud má být způsobilá k odvrácení útoku bez toho, že by to představovalo riziko pro obránce. Nesmí být jen zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, tedy naprosto evidentně přehnaná.¹⁰¹

Zákon užívá termín “zjevně”, čímž klade důraz při posuzování nutné obrany na subjektivní hledisko, subjektivní stav a úhel pohledu obránce v dané situaci.¹⁰²

Je nutné zmínit i omezenost postavení obránce v dané situaci. Útočník ať již útok dopředu plánoval nebo ne, tak je jednoznačně ve výhodnějším postavení, protože má větší prostor k tomu si rozmyslet prostředek, zbraň atp., kterou k útoku užije.

Obránce však je postaven do situace, kdy musí jednat okamžitě, častokrát je ovlivněn i vnějšími vlivy (šok, strach, afekt atp.) a k obraně má omezené prostředky. Pro posouzení dané události jsou dále pak důležité i další okolnosti, např. osoba útočníka, jeho charakteristika, vlastnosti, úmysly apod., které se projeví v útoku, případně zbraně, které útočník užil, hrozící nebo existující součinnost dalších osob aj. Důležité také je, aby tyto okolnosti byly známy obránci a byly z jeho pohledu zcela zjevné.¹⁰³

Uvedeme-li si demonstrativní případ, tak by šlo o nutnou obranu (nikoliv zcela zjevně nepřiměřenou) v situaci, kdy byla osoba A fyzicky napadena osobou

⁹⁹ JANEČKOVÁ, 2015, op. cit., S. 63.

¹⁰⁰ Rozhodnutí KS v Ostravě – 4 To 181/51, ze dne 6. 9. 1957.

¹⁰¹ Usnesení NS ČR – 6 Tdo 1594/2005, ze dne 23. 2. 2006.

¹⁰² Usnesení NS ČR – 6 Tdo 1594/2005 ze dne 23. 2. 2006.

¹⁰³ Usnesení NS ČR – 6 Tdo 1594/2005 ze dne 23. 2. 2006.

B, aby osoba B donutila osobu A k vydání notebooku, který mu dal útočník B jako zástavu za půjčku, kterou mu A poskytl. Hovoříme o protiprávním útoku namířeny proti zájmům právem chráněné, přičemž napadená osoba A ke své obraně užila nůž, se kterým osobu útočníka B několikrát zasáhla a smrtelně ho zranila. Osoba útočníka B i obránce A měli zhruba srovnatelné tělesné proporce, útočník B ke svému útoku užíval pouze pěsti, zatímco obránce použil na svou obranu opakovaně několikrát nůž a útočníka B tím usmrtil. V rámci soudního hodnocení by se však nejednalo o okolnosti, které byly výlučné pro posouzení přiměřené nutné obrany napadeného obránce A. Byly by posuzovány i další okolnosti, které tento případ blíže charakterizovaly. Krátce před touto událostí útočník A obránce B několikrát fyzicky napadl, z důvodu že chtěl A přijmout k vydání svého notebooku bez toho, aniž by mu splatil dluh. Napadený A se v těchto případech fyzicky nijak nebránil, ale vzhledem k obavám z dalších útoků svého dlužníka B si pro účel obrany opatřil nůž.¹⁰⁴

Den před tímto útokem a fatální obranou na něj útočník B společně s dalšími dvěma osobami počkali na zastávce, kde se stal A znovu obětí fyzického napadení ze strany útočníka B, který měl za cíl získat svůj notebook. Napadený A měl snahu o vyhnutí se konfliktu odchodem, reagoval jen varováním, že pokud útočník nepřestane s útoky, tak že se nebojí použít nůž. Útočník se však nenechal zastrašit a zaútočil znovu (výše zmíněné). Ve znaleckém posudku znalce soudního lékařství bylo uvedeno, že rány vznikly ve velmi krátkém časovém rozpětí, v pohybu obou osob a rány vykazovaly spíše znaky obrany než útoku. Obrana spočívala v použití nože, ale nejen že nevykazovala velkou intenzitu, ale nebyla cílená ani na konkrétní části těla útočníka. Jednalo se o nemířené rány s cílem odvrácení daného útoku a dovolací soud konstatoval, že nelze dojít k závěru, že by zde byl úmysl osoby obránce A útočníka B usmrtil. Z obránceova jednání v podobě použití nože, nelze konstatovat, že by se jednalo o obranu zcela zjevně nepřiměřenou. Cílem obrany je samozřejmě odvrácení útoku, takže by měla být intenzivnější než útok samotný. Situace neozbrojeného útočníka a použití zbraně k obraně, tedy nemusí nutně znamenat, že se jedná o nutnou obranu zcela zjevně nepřiměřenou.¹⁰⁵

„V závislosti na konkrétních okolnostech případu není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na fyzický útok neozbrojeného

¹⁰⁴ Srov. např. Usnesení NS ČR – 1 Tzn 25/97, ze dne 28. 1. 1998.

¹⁰⁵ Srov. např. Usnesení NS ČR – 1 Tzn 25/97, ze dne 28. 1. 1998.

pachatele opakovaným použitím střelné zbraně, přičemž dojde k usmrcení útočníka.“¹⁰⁶

V rámci posuzování jednotlivých případů, je nezbytné zohlednit také psychický stav obránce. V našem demonstrativním případě znalci připustili, že obrana napadeného A mohla být ovlivněna impulsivním nezvládnutím situace společně se subjektivními emocemi a pocity (jako strach, ohrožení apod.). Pokud se tedy obránce rozhodl ke své obraně použít nůž, nelze vzhledem k dalším okolnostem (viz výše) říci, že by proto byla nutná obrana brána jako zcela zjevně nepřiměřená, a to i přesto, že došlo ke smrti útočníka. Nelze na základě toho dále také hodnotit, že by došlo k vybočení neboli excesu z mezí nutné obrany.¹⁰⁷

V daných případech, pokud bylo dodrženo odvracení přímo hrozícího či trvajících útoku a taková obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená takovému útoku, tak se nemusí hned jednat o exces z nutné obrany jen na základě zranění případně i smrti útočníka, i přesto že sám obránce žádná zranění neutrpěla.¹⁰⁸

Exces z mezí nutné obrany dále nelze hodnotit jen na základě toho, že obránce užil zbraň proti neozbrojenému, nebo například proti věkově mladšímu či fyzicky zdatnějšímu.¹⁰⁹

Nutná obrana jak bylo zmíněno, nevyžaduje přiměřenost z hlediska naprosté proporcionality, může jejím užitím být způsoben i závažnější následek, než ten který z útoku hrozil a může být nepřiměřená, dokonce zjevně nepřiměřená, nikoli však zcela zjevně nepřiměřená. Samozřejmě lze do těchto mezí nutné obrany zařadit i poměr užití zbraně proti neozbrojenému útočnickovi, která nemusí nutně znamenat, že je taková obrana zcela zjevně nepřiměřená.¹¹⁰

2.4.2. Subjektivní podmínky nutné obrany

2.4.2.1. Vůle k obraně

Obdobně jako u jiných okolností vylučující protiprávnost je také pro nutnou obranu nezbytné se zabývat i subjektivními podmínky, resp. subjektivní stránkou

¹⁰⁶ Usnesení NS ČR – 1 Tzn 25/97, ze dne 28. 1. 1998.

¹⁰⁷ Usnesení NS ČR – 6 Tdo 1594/2005, ze dne 23. 2. 2006.

¹⁰⁸ Srov. Rozhodnutí NS uveřejněné pod č. 25/1976 Sb. rozh. tr.

¹⁰⁹ Rozhodnutí NS SSR – 3 Tz 13/70, ze dne 18. 6. 1970, uveřejněné pod č. 49/1970 Sb. rozhodnutí a stanovisek.

¹¹⁰ JANEČKOVÁ, 2015, op. cit., S. 65.

věci. Slovním spojením „zcela zjevně nepřiměřená“ zákon zdůrazňuje subjektivní hledisko posuzování splnění podmínek nutné obrany, tedy že se podmínky posuzují podle situace a zejména toho, jak se jeví zejména bránci se osobě. Zcela zjevné je to, co je očividné a nepochybné.

Jedná se zejména o vůli obránce bránit určitý zájem chráněný trestným zákonem proti útoku přímo hrozícím či trvajícím a jehož existence je mu známa. Osoba obránce tedy musí mít úmysl a vůli k obraně hodnot a zájmů, proti kterým je útok namířen a jsou jím ohroženy nebo dokonce již porušovány. V případě, že požadavek úmyslu obrany není splněn, nejedná se o nutnou obranu dle § 29 TrZ.

Tento požadavek je důležitý zejména v případech úmyslně vyprovokovaného útoku, kdy má osoba v úmyslu „vlastní útok“ pokrýt nutnou obranou jakožto okolností vylučující protiprávnost. Například má v úmyslu využít provokace u osoby u které má za to, že provokace bude úspěšná a reakcí na ni bude útok, který následně on sám využije k jednání v nutné obraně. V daném případě by se jednalo o využití odkazu na nutnou obranu a odvolání se na „beztrestnost“ s úmyslem vyprovokované osobě způsobit nějakou újmu či škodu. Může se jednat například o osobu labilní, emočně nestabilní či citlivou na určitá témata a mající sklony k řešení situací fyzickou agresí.¹¹¹

Obdobně pak chybí takový subjektivní požadavek nutné obrany, pokud osoba obránce neví o existenci přímo hrozícího či trvajícím útoku. Důležitá je dále z hlediska posuzování nutné obrany existence úmyslu bránit právem chráněný zájem. Pokud tedy osoba nezná a neví, že existují skutkové předpoklady nutné obrany, nemá v úmyslu takové zájmy bránit. Takové jednání pak lze označit jako negativní skutkový omyl o nutné obraně a nutná obrana je vyloučena i v případě splnění objektivních podmínek.¹¹²

Pro splnění subjektivní stránky jednání v nutné obraně, je tedy obligatorním aspektem vůle k obraně, která může být přítomna pouze v momentě, kdy si je obránce vědom nutné obrany, tedy přímo hrozícího či trvajícím protiprávního útoku.¹¹³

¹¹¹ Nutná obrana. In: *epravo.cz*. [online]. Akt. 30. 6. 2008. [cit. 23.2.2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/nutna-obrana-55030.html>

¹¹² KUČERA, 2017, op. cit., S. 18.

¹¹³ KUČERA, 2017, op. cit., S. 18.

2.5. Exces z nutné obrany

Je-li obráncem odvrácen útok a nesplní i byť jedinou z uvedených podmínek pro použití nutné obrany, nemůže se jednat o nutnou obranu. Excesem, tedy vybočení z nutné obrany bude stav, ve kterém nebyly splněny všechny výše uvedené podmínky nutné obrany, ale jen některé z nich. Jedná se o stav nutné obraně velmi blízký, ale tím že nebyly splněny všechny obligatorní podmínky, tak situaci nelze vyhodnotit jako jednání v nutné obraně.¹¹⁴

Za nutnou obranu tak nelze považovat například odvrácení útoku, který v dané situaci ještě není přímo hrozící, nebo naopak takový, který již netrvá. V takovém případě hovoříme o excesu extenzivním, tedy vybočení z časových mezí nutné obrany, které jsou rozebrány výše v kapitole o časovém hledisku daného útoku. Jedná se o situace, kdy útok již pominul nebo naopak o předčasnou obranu proti útoku, který ještě nezapočal. Excesem intenzivním bude jiný případ překročení mezí a v tomto případě hovoříme o hrubém nepoměru intenzity útoku proti obraně nebo o mimořádný nepoměr škody či jiných následků. Tedy situace kde dochází k nepřiměřenosti obrany vzhledem ke způsobu útoku, ačkoliv je samozřejmě nezbytné zohlednit kromě útoku a obrany i další okolnosti s tím související, jak již bylo zmíněno výše. V obou případech excesu je nutná obrana vyloučena.¹¹⁵

Uvedeme-li si případ, který byl vyhodnocen jako exces intenzivní ale současně z části i jako exces extenzivní. Žena užila nůž na obranu proti svému neozbrojenému bývalému partnerovi, který ačkoliv rozbitím dveří vstoupil do domu své bývalé ženy, ale následně se nedopustil žádného násilného jednání. Došlo mezi nimi pouze k postrkování, než následně žena svého bývalého muže zasáhla několika bodnými ranami do hrudníku a tváře. Ženě muselo být zřejmé a musela být srozuměna s tím, že svým jednáním může poškozenému způsobit vážnou újmu na zdraví, včetně trvalých následků.¹¹⁶

Nejvyšší soud v daném případě zaujal stanovisko, kterým potvrdil rozhodnutí nižších soudů a jednání ženy bylo vyhodnoceno jednoznačně jako exces z nutné obrany a byla uznána vinnou za pokus trestného činu těžkého ublížení na zdraví. Nejvyšší soud dále konstatoval, že se v daném případě jedná o značné

¹¹⁴ Usnesení NS ČR – 8 Tdo 1434/2016., ze dne 14. 12. 2016.

¹¹⁵ Srov. i nález ÚS ČR – IV. ÚS 433/02 (N 49/33 Sbírky nálezů a usnesení ÚS 11).

¹¹⁶ Rozsudek KS v Ostravě (pobočky v Olomouci) – 81 T 11/2015, ze dne 16. 2. 2016.

překročení míry intenzity obrany oproti útoku, který hrozil, i vzhledem k situaci, že v domě měla dalšího muže a v domě nebyla sama. Obrana ženy byla tedy vyhodnocena jako exces intenzivní, ale částečně i jako exces extenzivní, neboť se v případě její obrany jednalo o reakci na situaci, která mezi bývalými manželi proběhla několik dní zpět. Mimo jiné její obrana následovala až o zhruba hodinu a půl po násilném vniknutí muže do domu.¹¹⁷

Dále pak rozlišujeme exces astenický tzv. chabý nebo exces stenický tzv. jarý. V případě chabého excesu se jedná o vybočení z mezí nutné obrany z důvodu existence strachu, úleku, zmatku apod. V případě jarého excesu lze pak hovořit o vybočení z mezí nutné obrany, která je založena na pomstě, zlosti apod..¹¹⁸

3. Nutná obrana – Notwehr – v německém trestněprávním pojetí

3.1. Základní myšlenky institutu nutné obrany v SRN

Německá trestněprávní teorie hovoří o protiprávnosti jednání, pokud je naplněna skutková podstata trestného činu v trestním zákoníku uvedeném. I přesto ale stále existují situace, kdy je takové jednání pokryto ospravedlňujícími důvody, německy zvané *Rechtfertigungsgründe*. Abychom však mohli učinit závěr o tom, že pachatel skutečně jednal protiprávně, musí být kromě toho, že je naplněna skutková podstata, dále splněna právě podmínka neexistence jednoho z

¹¹⁷ Usnesení NS ČR - 8 Tdo 1434/2016., ze dne 14. 12. 2016.

¹¹⁸ KUČERA, 2017, op. cit., S. 18–19.

těchto ospravedlňujících důvodů vylučující protiprávnost. Právo na nutnou obranu přiznané dle německého trestního zákoníku v § 32 StGB stojí na doktríně dualismu, v podstatě na dvou základních principech – prvním, kterým je individuální zájem jednotlivce, tedy na efektivní ochraně souboru jeho zájmů, a druhým je *Rechtbewährungsprinzip*¹¹⁹, princip který je založen na myšlence, že osoba vykonávající sebeobranu chrání existenci právního systému. Za právní ochranu nese odpovědnost prvotně především státní orgán. Pokud však z nějakých důvodů ne, může napadená osoba hájit svá práva sama.¹²⁰

V prvním odstavci § 32 StGB nespáchá trestný čin ten, kdo jedná potřebným způsobem z důvodu nutné obrany.¹²¹ Dle odstavce druhého rozumíme pod pojmem nutné obrany takovou obranu, která je potřebná a žádoucí vzhledem k situaci odvrácení současného právem nedovoleného útoku, ať již na sebe samého nebo na jinou osobu. Z důvodu, že se jedná o ospravedlňující důvod vylučující protiprávnost útoku, není možné se proti nutné obraně bránit opět nutnou obranou. Nutná obrana dále není přípustná zejména ani v momentech na sebe navazujících či oboustranně se střídajících útoků.¹²²

Nutná obrana není omezena pouze na odvrácení uskutečnění zákonných znaků skutkového stavu, ale je dále také přípustná i k ochraně před útokem na konkrétní právem chráněný zájem. Tento útok může pokračovat i po dokonání trestného činu a nutná obrana může tedy stále být aktuální v rámci bezprostřednosti trvajících a přímo hrozících útoků. Je zde existující kritérium pro použití nutné obrany, v případě, dokud útok proti ohroženému právem chráněnému zájmu je stále ještě možné odvrátit, nebo opačný případ, kdy lze nutnou obranu naopak použít do chvíle, kdy je definitivní a nelze již útok odvrátit. Pouze v případě, pokud hovoříme o definitivní ztrátě, např. u útoku na majetek a držení movité věci, již nejde v případě oprávněné osoby o zachování vlády nad touto věcí, ale už o její znovunabytí, k čemuž již není přípustné použití síly z hlediska nutné obrany.¹²³

¹¹⁹ BGHSt 48, 207, 212; Kühn, AT, § 7 Rn 8 ff; Roxin, Kühn-FS, S. 391; krit. zu Letzterem: Kaspar, RW 13, 40, 46 ff; Pawlik, ZStW 114 [2002], 259.

¹²⁰ § 32 Notwehr, In: *lecturio.de* [online]. Akt. 19. února 2022, [cit. 19.2.2022].

Dostupné z: <https://www.lecturio.de/magazin/pruefung-notwehr-%C2%A7-32-stgb/>

¹²¹ JÄGER, CH. *Zurechnung und Rechtfertigung als Kategorialprinzipien im Strafrecht*. Verlagsgruppe Hüthig-Jehle-Rehm. vyd.1. 2006. ISBN: 978-3811452367. S. 31, 44

¹²² KÜHL, K., HEGER, M. *STRAFGESETZBUCH; Kommentar*. 28.Aufl. München: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-3-406-65227-1. S. 262.

¹²³ BGHSt 48, 207, 212; KÜHL, AT, § 7 Rn 8 ff; Roxin, Kühn-FS, S. 391; krit. zu Letzterem: Kaspar, RW 13, 40, 46 ff; Pawlik, ZStW 114 [2002], 259.

Oba tyto výše zmíněné aspekty mají volný průchod do současné právní úpravy, resp. do současné verze zákona a jsou pomocníky při interpretaci požadavků na užití ospravedlňujících důvodů pro vyloučení protiprávnosti. Až do 19. století bylo tlačeno do popředí silně individualisticko-liberální pojetí nutné obrany s co nejkompexnějším zdůrazněním ochrany právem chráněných zájmů, zatímco v pozdějších diskuzích pak zvítězil a nabyl v jednotlivých případech na důležitosti výše zmíněný a popsany *Rechtsbewährungsprinzip*, který může právo na nutnou obranu striktně omezit. Mezitím se znovu a stále více setkáváme s čistě individualistickými koncepty nutné obrany.¹²⁴

3.2. Počátky vzniku a následný dějinný vývoj nutné obrany v SRN

K získání správného náhledu na právem stanovené meze k použití nutné obrany je nezbytné se zabývat i historií. Nutná obrana v podobě, v jaké ji známe dnes, prošla za dobu její existence mnoha fázemi a k jejímu komplexnímu pochopení je nezbytná i znalost počátku jejího vzniku a jejího dalšího dějinného vývoje.¹²⁵

Za zárodky vzniku nutné obrany německá právní teorie uvádí její vyplynutí ze starořímské právní zásady *Vim vi repellere licet*¹²⁶ uvedené v zákoníku Digest císaře Justiniána. V překladu znamená, že je dovoleno násilí zahánět násilím. Ulpianovu větu v následujícím znění však bylo třeba uzpůsobit současné naší moderní době, a proto dnes německá právní úprava užívá upravenou formuli „*Das Recht braucht dem Unrecht nicht zu weichen*“, kterou lze volně přeložit jako „*Právo nemusí ustoupit bezpráví*“, obdobně lze v přeneseném významu nahradit bezpráví slovy jako například křivda či nespravedlnost.¹²⁷ Již výše byla tato formule zmíněna jako princip *Rechtsbewährungsprinzip*. Tímto principem bývá většinou ospravedlňována a odůvodněna nutná obrana a právo na ni. Dále o tomto principu taktéž hovoříme jako o velmi důležité zásadě, na níž se lze odvolat v situaci osoby, která byla napadena a v daném případě ji je dovoleno se bránit násilím. Tento princip lze

¹²⁴ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 147.

¹²⁵ VON SCHERENBERG, C-F. *Die sozialetischen Einschränkungen der Notwehr*. 1. vyd. Frankfurt am Main. 2009.

¹²⁶ Digest of Justinian 43,16, 1.27., In: *thelatinlibrary.com*. [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest43.shtml>.

¹²⁷ RETZKO, S. *Die Angriffsverursachung bei der Notwehr*. 1. vyd. Münster: LIT Verlag Münster. 2001. S. 11–14.

užit i pokud je zde dána existence mírnějších prostředků a postačil by i mírnější prostředek, kterým může být například „útěk“. Shrneme-li uvedené skutečnosti, hovoříme o právu osoby bránit se proti útoku, která nemá povinnost ustupovat či útok strpět.¹²⁸

Právo na nutnou obranu má od počátku svůj původ v přirozeném právu, nikoli v právu pozitivním, a zejména přesvědčivé jsou teorie, kdy je třeba ho brát a nahlížet na něj jako na jedno ze základních lidských práv. Těžké si představit, že by zákon po jedinci mohl vyžadovat, aby nečinně přihlížel, nijak nekonal, nebránil se a strpěl zásahy protiprávní povahy do jeho osobně-právní sféry. Z tohoto důvodu by stát, který by v současné době nepřiznával právo na nutnou obranu, nemohl v žádném případě vystupovat jako stát právní.¹²⁹

Podíváme-li se do historie, je zřejmé, že právo na sebeobranu nebylo vždy samozřejmostí. Již ve středověku vyvolával tento institut poměrně důvodné pochybnosti z hlediska obavy jeho možného zneužití. Toto bylo hlavním důvodem, proč byla nutná obrana původně zcela vyloučena. Na jedné straně je nespravedlivé bránit člověku jednat v obraně, protože tím v podstatě dáváme „zelenou“ útočníkovi. Na druhé straně tu však byly debaty ohledně vzdání se práva na pomstu ve prospěch státu, který se postará o spravedlnost, a tyto nakonec zabránily prosazení nutné sebeobrany. Postupným vývojem však docházelo k pochopení nutné obrany a začal být chápán obdobně jako v dnešní době, tedy jako určitý krajní institut. Ano, člověk přenechává právo a spravedlnost státu (resp. tím máme na mysli jakékoliv orgány či osoby ve jméně státu jednající), avšak je brán v potaz fakt, že státní orgány nemohou být všude a chránit všechny. Ráda bych zmínila tehdejší hodně známý případ nutné obrany, s fatálním koncem pro útočníka, z roku 1805 ve Slezsku. Byl intenzivně vyšetřován a dokumentován: Mlynář ubodal známého lupiče Exnera, který právě utekl z vězení, poté, co se pokusil vloupat do široko daleko opuštěného a samostatně stojícího mlýna. V tehdejší době platné a převážně na přirozeném právu založené, pruské státní právo, které se vymezovalo jako silně absolutně-autoritativní, neobsahovalo žádné jasné definice práva na nutnou obranu, ale spíše záleželo na finálním uvážení soudců nebo na milosti

¹²⁸ RETZKO, 2001, op. cit., S. 11–14.

¹²⁹ KREY, V. *Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil: Band 1: Grundlagen, Tatbestandsmäßigkeit, Rechtswidrigkeit, Schuld.*, 3. vyd. Stuttgart: W Kohlhammer Verlag, 2008. S. 158.

panovníka.¹³⁰

Ve zdlouhavém řízení muselo být dokázáno a objasněno, že nutná obrana byla oprávněna a že ji v konkrétním případě skutečně bylo příslušné použít. Nejen výše zmíněný případ z roku 1805, ale dále i tlak veřejnosti a Francouzské revoluce, rozpoutal mezi právními vědci té doby kontroverzní intenzivní diskusi. Výsledkem byla formulace přípustné nutné sebeobrany v německém právu, která platí dodnes. Tento případ Exnera z roku 1805 je považován za tak známý s poměrně dalekosáhlými důsledky i ve své době, že byl zařazena do Nového Pitavalu – „Der Neue Pitaval“¹³¹.

Právě v této době se postupně počínala v Německu utvářet určitá podoba nutné obrany, bylo však nutné současně zabránit jejího zneužití, a to prostřednictvím stanovení určitých mezí, hranic a pravidel ohledně jejího používání. Nezbytné proto bylo stanovení konkrétních případů, na které není možné aplikovat institut nutné obrany, a také jak jsem již zmínila – určit meze a hranice jejího použití.

V tomto rámci se přistoupilo k vyloučení možnosti pozdějšího obránce užít nutnou obranu a dovolávat se jí v takovém případě, když by svým předcházejícím jednáním útok vyprovokoval či úmyslně vyvolal. Mám-li zmínit fiktivní příklad nepřipustnosti nutné obrany, mohlo by se jednat například o situaci, kdy vyrazím do ulic s úmyslem vyprovokovat útok a následně vytasit zbraň a použít ji „v nutné obraně“. Byl vytvořen poměrně pevný základní rámec, který byl však dále propracováván, což dalo během času za vznik celou řadu omezení, kdy nutnou obranu použít nelze. Zastánci zařazení práva na nutnou obranu do právního řádu poukazovali na absenci státních orgánů v některých situacích a postulovali dodnes platná občanská práva a předpisy. Odpůrci naopak zmiňovali možnost zneužití tohoto institutu a narušení mocenského monopolu státu na použití síly. Nakonec byl prosazen a definován exces v § 33 StGB, tedy vybočení z mezí a hranic nutné sebeobrany, a jejich potrestání.¹³²

Právo na nutnou obranu § 32 StGB vychází z § 41 pruského trestního zákoníku z roku 1851. Tato norma byla převedena do § 53 říšského trestního

¹³⁰ ALEXIS, W., HITZIG, J. E. *Kriminalfälle des neuen Pitaval*. [online]. [cit. 19. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.projekt-gutenberg.org/alexis/kriminal/chap03.html>

¹³¹ Pozn.: Nový Pitaval je sbírka nejzajímavějších kriminálních příběhů všech zemí z dávné i moderní doby.

¹³² KAUFMANN, A. *Rechtphilosophie*. 2.vyd. München, 1997.

zákoníku z roku 1872 bez jakýchkoli obsahových změn. Kromě ospravedlňujícího a přípustného užití nutné obrany obsahoval předpis pak ještě zmínku právě o zmíněných případech překročení mezí nutné obrany, které osvobozují od trestu. Úprava nutné obrany obsažená v § 53 trestního zákona byla v důsledku reformy trestního zákona nahrazena § 32 StGB.

3.3. Nutná obrana – Notwehr – de lege lata

Ustanovení nutné obrany v originálním znění, dle §32 StGB:

- (1) *„Wer eine Tat begeht, die durch Notwehr geboten ist, handelt nicht rechtswidrig.“*
- (2) *„Notwehr ist die Verteidigung, die erforderlich ist, um einen gegenwärtigen rechtswidrigen Angriff von sich oder einem anderen abzuwenden.“*

Jak již bylo výše zmíněno, úpravu nutné obrany nalezneme v současnosti v trestním zákoníku Spolkové republiky Německo, v § 32 StGB, pod pojmem „Notwehr“.

Odstavec číslo 1 tohoto ustanovení integruje pojem nutné obrany do německého právního řádu a upřesňuje, v jaké situaci se nutná obrana použije, v překladu: *„Kdo spáchá čin v rámci nutné obrany, nejedná protiprávně.“*

V odstavci druhém tohoto zákonného ustanovení je definována samotná nutná obrana, v překladu: *„Nutná obrana je jednání, které je potřebné a v určitých situacích přípustné k odvrácení přímo trvajících protiprávního útoku proti sobě samému nebo jiné osobě.“*¹³³

Na první pohled upoutalo moji pozornost v celku jasně definované užší pojetí nutné obrany, tedy neospravedlňuje odvrácení útoku na jakýkoli právem chráněný zájem, ale ospravedlňuje pouze odvrácení útoku proti osobám. Obdobnou formulaci institutu nutné obrany nalezneme stejně jako je tomu i u nás i v jiných

¹³³ Překlad § 32 odst.2 StGB.; HORÁLKOVÁ, 2017, op. cit.

pramenech práva kromě německého trestního zákoníku, takovými je německý občanský zákoník v § 227 BGB a německý přestupkový zákon v § 15 OWiG.¹³⁴

Na ustanovení § 32 StGB navazuje další ustanovení upravující exces nutné obrany v § 33 StGB, o kterém bude pojednáno později. Důležité je zmínit, že obdobně jako v rámci našeho českého právního řádu není ani v Německu použití nutné obrany neomezené. Pokud jsou meze nutné obrany překročeny, vzniká samozřejmě trestní odpovědnost pachatele. V případě, však, že osoba jednající v nutné obraně překročí tímto ustanovením vymezené hranice nutné obrany (tzv. exces) z důvodu zmatení, strachu nebo úleku, nebude takto jednající osoba potrestána.¹³⁵ Hovoříme pak tedy o základech vyvinění se a rozšíření použití institutu nutné obrany na další případy.

Nejprve je však třeba si vymežit podmínky, za kterých lze brát v potaz použití nutné obrany. Tyto podmínky, které pro nutnou obranu musí být splněny jsou rozděleny na podmínky objektivní a podmínky subjektivní. Objektivními podmínkami je jednak samotná „existence situace nutné obrany“ (*Notwehrlage*) v podobě současného protiprávního útoku, ale pak i samotné „obrané jednání“ (*Notwehrhandlung*).

Subjektivní podmínkou pak rozumíme „vůli k obraně“ (*Verteidigungswille*). V následných podkapitolách bych ráda jednotlivé podmínky rozebrala.

3.4. Podmínky Nutné obrany

3.4.1 Objektivní podmínky NO

3.3.1.1. Situace nutné obrany - *Notwehrlage*

Pokud hovoříme o situaci nutné sebeobranu ve smyslu §32 odst.2 StGB, jedná se o nutnou obranu v následující podobě: „*Nutná obrana je jednání, které je potřebné a v určitých situacích přípustné k odvrácení přímo trvajících protiprávního útoku proti sobě samému nebo jiné osobě.*“¹³⁶

Definice ačkoliv se jeví z počátku vcelku jednoznačná a jednoduchá, tak tomu tak úplně není. Máme celou řadu aspektů, na kterých užití nutné obrany závisí.

¹³⁴ Ust. § 227 Bürgerliches Gesetzbuch - BGB - německý občanský zákoník. und § 15 Ordnungswidrigkeitengesetz - OWiG - německý zákon o přestupcích.

¹³⁵ LACKNER, K., HEGER, M., KÜHL, K. *Strafgesetzbuch (StGB) Kommentar*. 29. Aufl. C. H. Beck Juristischer Verlag, 2018. ISBN: 3406700292. S. 1998.

¹³⁶ Překlad § 32 odst.2 StGB.; HORÁLKOVÁ, 2017, op. cit.

V rámci tohoto ustanovení je třeba si rozebrat a vysvětlit důležité pojmy a pro jejich rozbor jsou vymezeny následující podkapitoly.

Prvním takovým pojmem je útok, který musí kromě podmínek výslovně uvedených splňovat další kritéria. Například útok musí být samozřejmě protiprávní, jasně namířený proti zájmu chráněný zákonem a v neposlední řadě je třeba brát v potaz i časové hledisko útoku. I přesto, že sám zákon užívá termín „trvajících protiprávního útoku“, je třeba se zaměřit v rámci konkrétní útočné situace na význam tohoto slovního spojení. Jak v právní teorii tak i v praxi si tento pojem lze vysvětlit a chápat jej jako útok, který bezprostředně hrozí nebo stále trvá.

Pojem útok jako takový chápeme jako hrozbu proti právem chráněnému zájmu, který může provést pouze osoba, která je schopná nést břemeno viny. Takovými nejsou například ti, kteří nejsou fakticky schopni projevit o obdobných věcech svou vlastní vůli – děti, případně osoby duševně či psychicky nemocné, nepřičetné apod.¹³⁷, obdobně jako je tomu v české právní úpravě.

Jak již ze samotného znění zákona vyplývá, útok, proti kterému je přípustné užití nutné sebeobrany, musí hrozit nebo přímo trvat. Z časového hlediska tedy chápeme situaci možného užití institutu nutné obrany od okamžiku, kdy útok započal (příp. lze jasně a důvodně očekávat jeho započetí) nebo bezprostředně hrozí, až do okamžiku, kdy je útok dokonán, tzn. stále ještě trvá a lze jej odvrátit. Pak ale máme situace, které nelze subsumovat pod institut nutné obrany. Takovými jsou situace před započítím útoku v předchozí větě zmíněné nebo okamžik, kdy už útok proběhl, již nehrozí a nelze mu dále zabránit.¹³⁸

Objevuje se však poněkud problematická otázka ohledně přípustnosti nutné obrany a co vše lze tímto institutem omluvit. Uvedeme si dva příklady, které se mohou jevit na první pohled dosti totožné, ale jsou jinak posuzovány. Příklad, kdy máme osobu v postavení svědka, který má svědčit proti pachateli A. Organizátor jakožto hlava tohoto trestného činu, za který má být pachatel A odsouzen, si tohoto svědka vyhledá, nějakým způsobem ho kontaktuje a vysloví varování, že pokud bude svědčit proti pachateli A, tak že mu zabijí rodinu. Svědek ze strachu na základě toho podá před soudem krivou výpověď a v momentě, kdy za něj má být odsouzen, tak se hájí nutnou obranou. Zde ale nutnou obranu použít nelze, jedná se

¹³⁷ LACKNER, HEGER, KÜHL, 2015, op. cit., S. 263.

¹³⁸ Notwehr. In: *Juraforum* [online] 06.07.2021 [cit. 25. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.juraforum.de/lexikon/notwehr>

o trestný čin proti výkonu spravedlnosti, a zde je nepřipustné užití nutné obrany jakožto omluvitelný důvod pro protiprávní jednání. Jako velmi totožná situace se nám může jevit situace, kdy osoba v postavení obránce použije k nutné obraně nějaký předmět nebo majetek například kolo třetí osoby, které je útokem (útočníkem) nenávratně zničeno. Mohlo by se zdát vzhledem k předchozímu uvedenému příkladu jako nereálná představa, že by obránce měl šanci se vyvinut z poškození, protože tato třetí osoba, jejíž předmět byl zničen, nebyla v postavení útočníka. V tomto případě je ale existující omluvný důvod – tzv. stav nouze „Notstand“, kdy nebude obránce trestně odpovědný za tuto způsobenou škodu. Dle § 904 odst. 2 BGB totiž vzniká majiteli poškozené věci nárok na odškodnění ze strany útočníka.¹³⁹

3.4.1.1.1. Útok

Prvním krokem k tomu, aby daná osoba mohla institut nutné obrany v dané situaci užít, je objektivní předpoklad v §32 StGB uvedený, tedy existence útoku. Podle převládajících názorů německých autorů se útokem rozumí „přímé ohrožení zákonem chráněných zájmů a hodnot prostřednictvím lidského chování.“¹⁴⁰ Chování, které se jen zdá být ohrožující, ale ve skutečnosti útokem není, nelze považovat za útok.¹⁴¹ Další faktory jako vůle druhého zranit, vědomé vytváření nebezpečí, nebo stejně jako cílené poškozující jednání zde nejsou nezbytně vyžadovány, ačkoli samotný termín „útok“ v sobě zahrnuje finální činnost a způsobený následek.¹⁴²

„Na chování útočníka, které vytváří přímé nebezpečí, jsou kladeny určité požadavky týkající se jeho jednání, tedy je nutné takové chování vůli ovládat.“¹⁴³

K útoku tedy nedochází v případě tzv. nevědomého konání osob jako např. máchání pěstmi ve spánku, následek způsobený v důsledku epileptického záchvatu

¹³⁹ KREY, 2008, op. cit., S. 160.

¹⁴⁰ SCHÖNKE, SCHRÖDER, PERRON, EISELE, § 32 Rn. 3; také KINDHÄUSER. *Leipziger Kommentar – StGB*. § 32Rn. 9.; ROXIN, *A.T.* § 15 Rn. 6; WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 151, §10 Rn., 494.

¹⁴¹ SCHÖNKE, SCHRÖDER, PERRON, EISELE, § 32 Rn. 3;

¹⁴² SCHÖNKE, SCHRÖDER, PERRON, EISELE, § 32 Rn. 3 m. w. N.; Geilen, *Jura* 1981, 200, 202.

¹⁴³ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 151, § 10 Rn. 494.; dále pak také KINDHÄUSER, *Leipziger Kommentar. StGB*, § 32 Rn. 11.

nebo dále určitá událost způsobena v bezvědomí osoby.¹⁴⁴ V takových případech na druhou stranu může podle Roxin¹⁴⁵ najít uplatnění právě §34 StGB.

Pokud tedy hovoříme o útoku, může být spáchán trestným činem komisivním nebo omisivním. Komisivní je takový útok, kdy útočník koná protiprávně, ačkoliv by bylo třeba se určitého chování spíše zdržet. Naproti tomu omisivní je takový útok, kdy útočník opomine určité chování a tím se dopouští TČ. Máme také situace, kdy hovoříme o útoku zaviněném a nezaviněném. Všechny zmíněné si tedy nyní rozebereme a uvedeme příklady.

Útok je ve své podstatě jakékoli porušení zákonem chráněných hodnot nebo zájmů, které se cítí být ohroženy lidským protiprávním chováním. Zatím jsem se ale ve své práci zabývala v uvedených vysvětleních pouze následky způsobenými lidským chováním. Jak je to ale v Německu s chováním právnických osob nebo zvířat? Mohou způsobit „útok“?

Ne. „Útok musí pocházet od osoby.“¹⁴⁶ Útočníkem se rozumí ve smyslu § 32 StGB pouze osoba fyzická, nikoli právnická, protože takové nemohou jednat v trestním smyslu.¹⁴⁷ Samozřejmě je toto tvrzení osvobozeno od orgánů právnických osob jako např. policisté.¹⁴⁸

Ani dle obecného mínění dnešní doby nelze útok zvířete podřadit pod koncept útoku ve smyslu § 32 odst. 2 StGB.¹⁴⁹ Dnes už tento názor zastává pouze Spendel¹⁵⁰, který tvrdí, že nutná obrana je možná i proti zvířatům jakožto útočníkům. Pokud zaútočí zvíře, lze obranu opřít pouze o obranný stav nouze dle § 228 BGB.¹⁵¹ Kindhäuser¹⁵² se k této tezi příklání také, ale obhajuje spíše aplikaci § 34 StGB. Je však třeba striktně rozlišovat mezi tím, když se zvíře vrhne na druhého člověkem na popud nebo výzvu člověka, který se v tomto případě nachází v postavení „útočníka“ a nese za své zvíře odpovědnost. S určitou dávkou

¹⁴⁴ BGHSt 48, 255; KÜHL, *A.T.*, § 7 Rn., 28.; ROXIN, *A.T.*, § 15 Rn. 8.

¹⁴⁵ ROXIN, *A.T.* § 15 Rn. 8.

¹⁴⁶ ROXIN, *A.T.* § 10 Rn. 6.; Geilen, *Jura*, 1981, 200, 201.

¹⁴⁷ SPENDEL, *Leipziger Kommentar.* §32 Rn. 37 ff.;

¹⁴⁸ ROXIN, *A.T.* § 15., Rn. 7.

¹⁴⁹ ROXIN, *A.T.* § 10 Rn. 6.; Geilen, *Jura*, 1981, 200, 201.

¹⁵⁰ SPENDEL, *Leipziger Kommentar.*, §32 Rn. 38.

¹⁵¹ RGSt 34, 295, 296; RGSt 36, 230, 236;

JOECKS, JÄGER. § 32 Rn. 7; KREY, ESSER., *AT*, § 14 Rn. 474.

¹⁵² KINDHÄUSER, *Leipziger Kommentar - StGB.*, § 32Rn. 10.;

zjednodušení tedy lze říci, že pokud je zvíře užito nepřímým útočником jako nástroj či prostředek k útoku, pak to jako útok lze brát.¹⁵³

V publikaci Joecks a Jäger¹⁵⁴ je tento pohled specifikován, že aby se v případě zvířete mohlo jednat o útok, musí být zvíře majetkem útočnika, jen pak lze aplikovat § 32 odst. 2 StGB. Pokud tomu tak není, pozůstaneme u aplikace § 228 BGB. Obdobně je dle publikace Fischera¹⁵⁵ vnímána jako útok člověka, i situace, pokud osoba nejeví zájem zabránit zvířeti napadnout osobu druhou.

Musí se tedy jednat o útok člověka - útoky zvířat či věcí by pak byly řešeny dle jiné právní úpravy, kterou je německý občanský zákoník.¹⁵⁶

Samozřejmě jak už je zmíněno výše, je tím však myšlena odlišná situace, než když je zvíře poštváno člověkem, aby zaútočilo nebo byla obdobným způsobem použita věc jako „zbraň“. V případech, kdy člověk například dá povel psovi k tomu, aby zaútočil na jinou osobu nebo člověk přereže strom na svém pozemku způsobem, že celý strom či jeho části zničí nemovitost na sousedním pozemku. Pak v tomto případě hovoříme o situaci, kdy pokud tak člověk učiní úmyslně, nese trestní odpovědnost a je v pozici „útočnika“ byť fakticky na jeho pokyn zaútočil například jeho pes apod. V tomto případě pak je přípustné užití nutné obrany.¹⁵⁷

Nutno zmínit, že však není nutné, aby útočnik svým chováním cíleně sledoval porušení těchto zájmů. Chování útočnika, které vytváří vážné nebezpečí, však musí mít náležitosti určitého jednání v trestněprávním slova smyslu. Víme, že jednání jako takové musí splňovat dvě složky - složku vnitřní (vůle) a složku vnější (pohyb). Tedy, aby bylo jednání osoby trestné, musí být splněny obě tyto složky, kdy vůle následuje pohyb. Útočnik tedy v případě útoku musí mít jednak vůli a dále pak musí být schopen a chtít tuto vůli projevit. Uvedeme-li si konkrétní příklad, který nám uvádí německá odborná literatura, tak hovoříme o situaci, kde je sice splněna vnější složka, tedy „útočnik“ svým pohybem spáchá čin jinak trestný, ale chybí právě zmíněná složka vůle. Například tedy, kominík spadne znenadání ze střechy a spadne do skupiny hrajících si dětí, některé z nich vážně zraní a jedno

¹⁵³ BGHSt 14, 152, 155.; SCHÖNKE, SCHRÖDER, PERRON, EISELE, § 32 Rn. 3.; FISCHER, § 32 Rn. 6.;

ROXIN, A.T §1 5 Rn. 6; SPENDEL, *Leipziger Kommentar*, Rn. 38 ff.

¹⁵⁴ JOECKS, JÄGER. *Strafgesetzbuch., Studienkommentar.*, 13. Aufl. 2021. C.H.BECK. ISBN 978-3-406-75413-5. §32

¹⁵⁵ FISCHER, § 32., Rn 6.

¹⁵⁶ Dle § 228 BGB

¹⁵⁷ KREY, V. *Deutsches Strafrecht, AT: B. 1.: Grundlagen, Tatbestandsmäßigkeit, Rechtswidrigkeit, Schuld*, 3.vyd. Stuttgart: W. Kohlhammer Verl. 2008. S. 159.

dokonce usmrtí, nejde však o útok dle § 32 StGB, ale o mimořádnou situaci ve smyslu § 34 a § 35 StGB.

Je však nutné tento institut ohraničit, aby nemohl být zneužíván. Pouhé společenské běžné obtěžování například totiž vzhledem ke svému triviálnímu charakteru v žádném případě nemůže spustit nutnou obranu. Dalším kritériem je, že jen lidské jednání splňuje kvalitu útoku v takovém rozsahu, aby mohla být užitá nutná obrana, jak již bylo výše řečeno, nejedná se o útok zvířete nebo útok způsoben věcí.¹⁵⁸

Útok může dále spočívat i v protiprávním opomenutí, avšak podle správného názoru pouze tehdy, má-li osoba jednající omisivně tu povinnost (ve smyslu § 13 StGB) vůči osobě, která je odkázaná na její péči či záchranu.¹⁵⁹ Například tedy pokud matka přestane krmit své dítě, které je na ni závislé, jedná se z její strany o omisivní útok na dítě, který pak otevírá možnosti nutné obraně v podobě nouzové pomoci pro toto dítě. Opačným příkladem je však, pokud řidič A, který nebyl účastníkem dopravní nehody, odmítne odvézt zraněnou osobu do nemocnice ve svém voze. Nejedná se o z jeho strany o útok ve smyslu § 32 StGB, proti kterému by mohla 3. osoba užít nutnou obranu vůči jednání řidiče A ve smyslu, že ho zmlátí a použije jeho auto k převozu pacienta. Ospravedlnit takové chování 3. osoby by bylo možné pak pouze v (užších) mezích § 34 StGB.¹⁶⁰

Ne vždy musí být útočné jednání zaviněné a § 32 StGB jasně vymezuje podmínky, za kterých lze zasáhnout nutnou obranou. Zájem o individuální ochranu zájmů je ale tak velký, bez ohledu na to, zda útočník jedná zaviněně či nikoliv. Tedy, je pak přípustné, aby duševně nemocného, který vtrhne do školky a vyhrožuje zabitím bezmocných dětí plamenometem vlastní výroby, dle § 32 odst. 2 StGB v rámci nutné obrany někdo zastřelil, pokud je splněna subsidiarita a k zastavení jeho útoku nepostačil mírnější prostředek.¹⁶¹ Útok, který je způsoben jednáním v nevědomé nedbalosti či zcela nezaviněně však často v teorii není považován za útok.¹⁶²

¹⁵⁸ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 147-148.

¹⁵⁹ HEINRICH, B. *A.T.* Rn 343; JÄGER, *A.T.* Rn 106.; KÜHL, *Jura* 93,57, 59; dále WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 148., §10 Rn. 485.

¹⁶⁰ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 148-149.

¹⁶¹ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 149.

¹⁶² KÜHL, K., HEGER, M. *Strafgesetzbuch. Kommentar.*, 28. Aufl., neu bearb., München., C. H. Beck. 2014. ISBN 978-3-406-65227-1. S. 262-263.

Objevují se nám zde však situace poněkud problematické, kde se nám názory německých teoretiků poněkud rozcházejí. Je útok útokem protiprávním i když není úmyslný a „útočník“ v dané situaci – např. řidič automobilu – dodrží objektivní opatrnost a řídí se dopravními předpisy?

Uvedeme si praktický příklad. Řidič A, který si ve své jízdě počíná opatrně, jede dle předpisů, ohroží život dítěte K, které náhle vběhne na vozovku. Je třetí strana D, která shodou okolností drží nabitou pistoli, v nouzové situaci, oprávněna učinit (možná smrtelný) výstřel na A, když by tím dítě K mohlo být pravděpodobně zachráněno?¹⁶³

Pokud tedy vezmeme v potaz, že řidič A si počíná při řízení s veškerou opatrností a neměl úmysl dítěti ublížit, přičemž dítě K vběhlo do vozovky ze své neopatrnosti, tak v tomto případě určitě vstup osoby D do situace v podobě výstřelu není akceptovatelné jako nutná obrana. Ačkoliv, pokud dokážeme, že řidič A tak učinil v úmyslu se pomstít matce dítěte K a je například otcem tohoto dítěte, které má s manželkou C, se kterou se delší dobu hádá a občas se uchýlí i k fyzickému násilí vůči manželce C, občas i vůči dítěti K a třetí osoba D, která v dané situaci je náhodou přítomna a použije zbraň vůči řidiči A, je soused, který je obeznámen s touto situací, může se v tomto případě jednat o nutnou obranu ve smyslu §32 odst. 2 StGB. Pokud se však soustředíme na samotný útok řidiče A, kdy se o útok z jeho strany jedná a kdy nikoliv, tak se část německých teoretiků kloní k názoru, že k útoku i v případě objektivní opatrnosti postačí pouhá hrozba porušení právem chráněných zájmů.¹⁶⁴ Větší částí teoretiků (i v praxi) je takový názor ale odmítán s tím, že se o útok jednat nemůže. Hovoří o jednání, které mu v dané situaci nelze přikládat k tíži, vzhledem k tomu, že si počínal objektivně opatrně.¹⁶⁵

3.4.1.1.2. Protiprávnost útoku

Dalším předpokladem nutné obrany je nezákonnost, resp. protiprávnost útoku. Útok je považován za nezákonný, pokud objektivně odporuje právnímu

¹⁶³ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 151

¹⁶⁴ Např. KÖHLER, M., *Strafrecht. AT.*, Berlin: Springer Verl. 1997. ISBN 978-3-540-61939-0. S. 268.

¹⁶⁵ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 151

řádu, tedy když útočník není oprávněn a ze svého jednání nemůže být ospravedlněn a naproti tomu oběť není povinna útok strpět.¹⁶⁶

Dle převládajícího názoru autorů postačí již situace, hrozí-li bezprostřední nebezpečí, a v praxi to může znamenat právě reakci napadeného ve smyslu nutné obrany, protože napadený v žádném případě nemá povinnost případný protiprávní útok strpět.¹⁶⁷ Možností je tedy nutná obrana například i v případě, pokud v provozu i přes dodržování jisté míry opatrnosti ze strany řidiče hrozí zranění dalších osob.

Na druhou stranu je část právní doktríny založena na nedostatku protiprávnosti útočnickova jednání, takže aby mohlo být považováno za protiprávní, je vyžadována alespoň objektivní nedbalost.¹⁶⁸ Dle autora Roxina¹⁶⁹ však útok nemusí být hned považován za nezákonný, pokud jen nebyl dosažen cíl, tedy způsobení zamýšleného následku nebylo úspěšné. Aby mohl být útok považován za nezákonný, musí spočívat zejména v nedostatku jednání způsobit určitý následek v podobě ohrožení nebo porušení právem chráněných zájmů.

Nedostatek protiprávnosti dále pak spatřuje v jednání, které je dovolené nebo jej lze z určitého důvodu nebo v určité situaci ospravedlnit.

3.4.1.1.3. Časové hledisko útoku - aktuálnost

Jak již ze samotného znění zákona vyplývá, útok, proti kterému je přípustné užití nutné sebeobrany, musí hrozit nebo přímo trvat. Zákon užívá termín „současného protiprávního útoku“. Útok jako takový, kdy je a kdy není a jeho protiprávnost jsme si vysvětlili již v předchozí podkapitole. Považuji tedy za potřebné se konkrétněji zaměřit i na význam „současnosti“ tohoto protiprávního útoku.. Jak v právní teorii, tak i v praxi tento pojem lze chápat jako útok, který je současný, aktuálně hrozí nebo stále trvá. Na rozdíl od aktuálního nebezpečí ve smyslu § 34 StGB, aktuální útok začíná až v momentě, kdy může být bez dalších

¹⁶⁶ JOECKS, JÄGER. *Strafgesetzbuch. Studienkommentar*. 13. Aufl. 2021. C.H.BECK. ISBN 978-3-406-75413-5. §32 Rn. 11.;

dále WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 154.

¹⁶⁷ RGSt 21, 168, 171.; dále SPENDEL, *Leipziger Kommentar*. §32 Rn. 57.

¹⁶⁸ SCHÖNKE, SCHRÖDER, PERRON, EISELE. § 32 Rn. 19/20.

¹⁶⁹ ROXIN, A.T. § 15 Rn. 14.;

mezikroků porušen právní zájem. Útok navíc trvá tak dlouho, dokud hrozící situace trvá.¹⁷⁰

Z časového hlediska tedy chápeme situaci možného užití institutu nutné obrany od okamžiku, kdy útok započal (příp. lze jasně a důvodně očekávat jeho započeti) nebo bezprostředně hrozí, až do okamžiku, kdy je útok dokonán, tzn. nebezpečí ohrožující právem chráněný zájem stále ještě trvá a lze jej ještě odvrátit. Pak ale máme situace, které nelze subsumovat pod institut nutné obrany. Takovými jsou situace před započtím útoku, tedy proti budoucímu, zatím ještě nesoučasnému útoku nebo okamžik, kdy už útok proběhl, již nehrozí a nelze mu dále zabránit.¹⁷¹ Uvedeme-li praktický příklad krádeže – „Diebstahl“¹⁷², je útok stále přítomen, pokud byla kořist získána, ale ještě nebyla zajištěna. V případě trvajících trestného činu, je možné použití nutné sebeobranu až do jeho skončení – uvedeme-li si opět příklad – pachatel se trestného činu zbavení osobní svobody „Freiheitsberaubung“¹⁷³ dopustí již v okamžiku uvěznění oběti, trestný čin je pak dokonán však až v momentě, kdy je oběť puštěna na svobodu.¹⁷⁴

3.4.1.2. Jednání v nutné obraně - Notwehrhandlung

Jednání v nutné obraně musí být objektivně a normativně nezbytné a musí směřovat proti útočníkovi. Nakonec musí být rovněž potřebné a podpořeno vůlí k obraně - „Verteidigungswillen“, což je subjektivní podmínka nutné obrany a je rozebrána v následující kapitole. Nutná obrana smí být namířena pouze proti osobě útočníka, není přípustné, aby směřovala proti právním zájmům třetích osob. Není

¹⁷⁰ Notwehr: Dann dürfen Sie sich verteidigen!., In: *Rightmart.*, autor: Dr. HAMMERICH., Ph. - [online]., 14.5.2021., - dostupné z: <https://rightmart.de/strafrecht/notwehr> [cit. 2.3.2022]

¹⁷¹ Notwehr., In: *Juraforum.* - [online]., 06.07.2021., [cit. 25.2.2022] - dostupné z: <https://www.juraforum.de/lexikon/notwehr>

¹⁷² § 242 StGB „Diebstahl“ - „Wer eine fremde bewegliche Sache einem anderen in der Absicht wegnimmt, die Sache sich oder einem Dritten rechtswidrig zuzueignen, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.“, tedy „Kdo jinému odcizí movitou věc v úmyslu si ji neoprávněně přisvojit pro sebe či třetí osobě, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.“

¹⁷³ § 239 (1) StGB „Freiheitsberaubung“ - „Wer einen Menschen einsperrt oder auf andere Weise der Freiheit beraubt, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.“, v překladu tedy „Kdo jiného zamkne nebo jej jinak zbaví svobody, bude potrestán odnětím svobody až na 5 let nebo peněžitým trestem.“

¹⁷⁴ ROXIN, C. *Strafrecht. Allgemeiner Teil.* (B. 1). 3. Aufl. C.H.Beck Verlag. München 1997. ISBN 3-406-42507-0. S. 274 f.;

dále DIETMEIER, F., In: *Matt/Renzikowski., Strafgesetzbuch*, 2. Aufl. 2020, StGB § 78a Rn. 7., dále BGH: Urteil vom 11. Juni 1965, Akt.z. 2 StR 187/65, NJW 1965, 1817.

podstatné, zda chce obránce odvrátit útok před sebou samým¹⁷⁵ nebo od někoho jiného¹⁷⁶. V § 32 StGB jsou upraveny obě možnosti.

Ustanovení § 32 StGB neupravuje povinnost bránit třetí osobu před útokem. Zmíněno je pouze právo, nikoli však povinnost poskytnout pomoc v nouzi. Taková povinnost však může vyplynout například z trestní odpovědnosti za neposkytnutí pomoci - „unterlassene Hilfeleistung“¹⁷⁷. Mimořádná pomoc je nepřijatelná, směřuje-li proti vůli napadeného, která byla výslovně deklarována nebo z okolností rozpoznatelná tzv. vnučená pomoc v nouzi. Jednání v nutné obraně musí být nezbytné, tj. musí být na jedné straně „dostačující obrana k odvrácení útoku“ a na druhé straně „představovat nejmírnější dostupný proti-prostředek“.

Vhodná míra nutné sebeobranu je takové opatření, které je v zásadě schopné buď útok zcela zastavit či odvrátit, nebo mu alespoň postavit do cesty překážku.¹⁷⁸ Dostatečná překážka může spočívat v oslabení daného útoku nebo v opoždění, které může zaručit zmaření útoku.¹⁷⁹ Na efektivní účinnost obrany je třeba klást jen minimální požadavky, aby ani slabší napadení nebyli zbaveni práva na nutnou obranu¹⁸⁰.

Jedním z těchto požadavků je, že napadená osoba obránce je povinna ke své nebo cizí obraně užít prostředek co možná nejmírnější, nejšetrnější tzn. nejméně intenzivní.¹⁸¹ Mělo by být tedy zvoleno použití takových prostředků obrany, které splní účel, ale současně způsobí nejmenší možnou škodu.¹⁸² Účinnost prostředku k okamžitému zastavení útoku a konečnému odstranění nebezpečí se posuzuje podle síly útoku, nebezpečnosti útočnicka a dále dle dostupných prostředků obrany.¹⁸³ V případě vzniklých nejasností o účinnosti jednotlivých prostředků obrany se nemusí napadená osoba spoléhat pouze na riziko nedostatečného obranného jednání, pokud jí hrozí újma či škoda na právních zájmech, která je větší než zanedbatelná.¹⁸⁴

¹⁷⁵ Notwehr - Nutná obrana - § 32 (2) alternativa 1 StGB

¹⁷⁶ Nothilfe - Nutná pomoc - § 32 (2) alternativa 2 StGB

¹⁷⁷ HORÁLKOVÁ, 2017. op. cit.; v autentickém překladu ustanovení § 323c StGB „Unterlassene Hilfeleistung“ tedy „neposkytnutí pomoci“

¹⁷⁸ KÜHL, HEGER, 2014, op. cit., S.264

¹⁷⁹ BGH NStZ 83, 117; 06, 152, 153; KÜHL, AT. §7 Rn 96.

¹⁸⁰ Srov. OLG Düsseldorf NJW 94, 1971, 1972; zur Behandlung nur noch symbolischer Gegenwehr. s.S/S/W - StGB - Rosenau., §32 Rn 24 mwN.

¹⁸¹ BGHSt 42, 97, 100.

¹⁸² BGHSt 3, 217.

¹⁸³ BGH NStZ 81, 138.

¹⁸⁴ BGH NStZ 09, 626; BGH StV 14, 337.

V rámci posuzování konkrétní situace je napadená strana limitována a musí sáhnout po méně nebezpečných obranných prostředcích pouze v případě, že jejich obranný účinek nelze popřít a má dostatek času na posouzení situace.¹⁸⁵ Vzhledem k tomu, že potenciální agrese vychází původně z útočníka, jsou judikatura a literatura celkově poměrně velkorysé, pokud jde o potřebu obrany.¹⁸⁶

Opatrnost se ale doporučuje při použití životu nebezpečných zbraní, zejména střelných zbraní nebo nožů jako prostředků obrany, protože ačkoliv se na způsobení smrtelného zranění v zásadě může vztahovat právo na nutnou obranu, mělo by vždy zůstat jako řešení *ultima ratio*.¹⁸⁷ Vezmeme-li na vědomí i judikaturou podložený ideální postup při použití takovýchto obranných prostředků, musí takový být zpravidla nejprve založen na výhrůžném pokusu, kterým může být např. varovný výstřel. Není-li toto opatření dostačující, je třeba nejprve přistoupit k zásahu méně citlivých částí těla, které nemusí být nutně život ohrožující - jako například střela do nohy, atp.¹⁸⁸ Rozhodující pro finální posouzení případu je pak konkrétní situace.¹⁸⁹ Je-li použití zbraně ospravedlněno nutnou obranou sebe nebo jiného, nevzniká trestní odpovědnost za nedovolené nošení zbraně (§ 52 I odst. 1 WaffG)^{190, 191}

Na rozdíl od krajní nouze, v případě nutné obrany není vyžadováno, aby napadeným byla zvolena možnost útěku, i kdyby se tato varianta případně nabízela. Nutná obrana je právo, které by nemělo uhýbat ničemu, co jde proti právu. Právní úprava právo na nutnou obranu nabízí a osoba, která tohoto práva využije, jen uvádí toto právo do života. Znovu je ale třeba zmínit, že se jedná nikoli o povinnost, ale o právo a nelze nikoho do jeho využití přemlouvat nebo si jej vynutit.¹⁹²

Nezbytnost obrany, tedy vhodnost a volba nejmírnějšího prostředku, se posuzuje z objektivního pohledu. Rozhodující však v daném případě je, jak by uvážlivá třetí osoba posoudila situaci napadené osoby v okamžiku útoku a všechny

¹⁸⁵ BGH NStZ 15, 151 m. bespr. EISELE, JuS 15, 465.

¹⁸⁶ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 153.

¹⁸⁷ BGH NStZ 06, 152.

¹⁸⁸ BGH NStZ 01, 530; BGH NStZ 14, 147; Matt/Renzikowski-Engländer, § 32 Rn 28.; S/S/W-StGB-Rosenau, § 32 Rn 27.

¹⁸⁹ BGHSt 27, 336, 337; BGH StV 13, 506 m. bespr. Hecker JuS 13, 107.

¹⁹⁰ § 52 I Nr 1 WaffG.

¹⁹¹ BGH NStZ 11, 82 m. Anm. HECKER, JuS 11, 272 u. KRETSCHMER, Jura 12, 189; BGH StV 12, 338.

¹⁹² KÜHL, HEGER, 2014, op. cit., S. 271;

dále WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 154-158.

objektivně rozpoznatelné okolnosti.¹⁹³ Mělo by tedy jít o situaci nezbytnou k obraně a nelze připustit zneužití tohoto práva na obranu. K tomu by došlo v případě skutečně ostrého nepoměru a značného nevyvážení stran, osoby obránce a osoby útočníka. Dále pak nevyvážení síly prostředků jednotlivých stran. Pokud si uvedeme příklad, tak by bylo značně nevyvážené a samozřejmě neospravedlnitelné použití zbraně jako prostředek obrany například proti neozbrojené osobě, která si natrhá několik švestek ze stromu na cizím pozemku. Použití nutné obrany, která způsobí nejzávažnější následek, tedy smrt, je podmíněno tím, že musí jít o útok spočívající v násilí na člověku. Jedná-li se v daném případě pouze o útok, kterým jsou dotčeny hodnoty majetkové, není přípustná ospravedlňující obrana, která by vylučovala protiprávnost.¹⁹⁴

Uvedeme-li si příklad, tak k sebeobraně situaci by došlo například v momentě, kdy by útočník M udeřil oběť P a vzhledem k fyzické převaze útočníka M by bylo jedinou možností osoby P okamžitě použít nůž. Zde by již nebyl prostor pro vyhrožování nebo vědomé rozhodnutí zranit co nejméně. V zásadě lze říci, že se oběť P bránila v mezích nezbytně nutných a potřebných.

3.4.2. Subjektivní podmínky nutné obrany

3.4.2.1. Vůle k obraně - *Verteidigungswille*

Je vcelku sporné, zda u nutné obrany ospravedlňující protiprávnost musí být přítomen právě tento subjektivní prvek, který dané jednání ospravedlňuje – vůle k obraně. Spendel¹⁹⁵ zcela popírá nutnost existence vůle k obraně s odkazem na zákonné znění § 32 StGB. Ostatní jako např. Roxin¹⁹⁶ mají za to, že pro odvolávání se na § 32 StGB je nezbytné alespoň minimální povědomí o nouzové situaci a okolnostech, které situaci nutné obrany odůvodňují. Vůli k obraně v podobě takové, že by napadená osoba musela být k obraně motivovaná, ale popírá.¹⁹⁷

¹⁹³ Srov. BGH NJW 89, 3027; BGH StV 13, 503; SCHRÖDER, JuS 00, 235.

¹⁹⁴ KÜHL, HEGER, 2014, op. cit., S. 271;

dále WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 154-158.

¹⁹⁵ SPENDEL, G., HÄGER, J., HIRSCH, H.-J., GEPPER, K., SAAN R., R.-VAN., *Strafgesetzbuch., LK.*, Band 2., §§ 32-60.; De Gruyter; 11., neubearb. Aufl., Reprint 2018. ISBN: 978-3899490671

¹⁹⁶ ROXIN, 2009, op. cit., § 15 Rn. 129.

¹⁹⁷ Srov. SPENDEL, *Strafgesetzbuch., LK.*, Band 2., §§ 32-60 a ROXIN, C. *Strafrecht., AT.*, Band I., § 15 Rn. 129.

Obecně tedy lze říci, že obránce by měl jednat se znalostí toho v jaké situaci se právě nachází, tedy s vědomím toho, že současný útok přetrvává a proti takovému je přípustné užití nutné obrany. Samozřejmě je nezbytné mít i v úmyslu takový útok odvrátit a ochránit ohrožený právní zájem. Tato vůle k obraně nemusí být jedinou motivací k jednání obránce, vedlejší motivací mohou být i například touha po pomstě, případná nenávist vůči útočníkovi apod. Tyto motivy ale nesmí zcela potlačit právě vůli k obraně napadeného právního zájmu.

3.5. Exces z nutné obrany

V případě, že osobou obránce nedojde ke splnění všech výše uvedených podmínek a tím dojde k překročení zákonných mezí nutné obrany, tak v jejím případě hovoříme o protiprávním jednání. Takové jednání však může být ospravedlněno § 33 StGB, který upravuje exces, tedy vybočení z mezí nutné obrany a vymezuje ospravedlňující důvody pro překročení mezí nutné obrany. Jako důvody uvádí zmatek, strach či úlek a ačkoliv čin zůstane i nadále činem protiprávním, tak mají tyto důvody vyloučit vinu. Podstatné však je, že z důvodu vytěsnění viny se nejedná o čin trestný. Dle převládajících názorů německých autorů jsou tyto uvedené důvody aplikovatelné pouze na situace intenzivních excesů z nutné obrany a nelze je aplikovat na situace excesu extenzivního.¹⁹⁸

3.5.1. Putativní jednání v nutné obraně - Putativnotwehr

Jsou-li např. použity makety zbraně při bankovní loupeži nebo například při vydírání a v dané situaci není rozpoznatelná neexistence nebezpečí, vztahuje se §32 StGB na každé obranné opatření, které je z objektivního hlediska nutné. Každý, kdo skutečně útočí (nejen naoko) a používá hrozbu, kterou by měla osoba ohrožená brát vážně, musí být brán za slovo a nemůže se divit, že jsou proti němu použita určitá protiopatření. V tomto ohledu se situace liší od fiktivního útoku (provedeného ve vtipu), který nemá v úmyslu porušit žádné právní zájmy. V takovém případě platí pouze pravidla putativní neboli domnělé obrany.¹⁹⁹

¹⁹⁸ KÜHL, HEGER, 2014, op. cit., S. 278.

¹⁹⁹ WESSELS, BEULKE, SATZGER, 2015, op. cit., S. 154.

V tomto směru je německá právní úprava v zásadě shodná s úpravou českou neboť i v českém právu by takové situace byly zpravidla posuzovány z pohledu úpravy skutkového omylu negativního.

3.6. Stručné shrnutí německého pojetí nutné obrany

Nutná obrana nachází svou úpravu v § 32 StGB. Z uvedeného nám vyplývá, že aby bylo možné určitý čin jinak trestný subsumovat pod tento ospravedlňující institut, je důležité, aby byly splněny určité podmínky objektivní i subjektivní.

Objektivní podmínky tvoří samotná situace nutné obrany, která předpokládá útok. Ten je v dané situaci přímo hrozící, protiprávní a samozřejmě aktuální, dále pak také jednání v nutné obraně, směřující proti osobě útočníka. Nutná obrana v daném okamžiku musí splňovat její vhodnost a potřebnost. Nezbytné je tedy užití nejméně intenzivního možného prostředku a dodržení toho, že nedojde k silnému nepoměru mezi užitou obranou a útokem. Důležité je pak v konkrétních případech brát v potaz i všechny vzhledem k případu individuální okolnosti. Jedná se o právo, nikoli o povinnost, tedy zda toto právo v oprávněné situaci jedinec využije, je jen a pouze na něm. Proto je třeba brát v potaz i subjektivní podmínky, tedy zejména jednu hlavní, a tou je vůle k obraně.

4. Komparace

Nutná obrana jako jeden z institutů okolností vylučující protiprávnost je v českém i německém trestním zákoníku upraven velmi podobně a na první pohled vykazuje v obou právních úpravách celou řadu společných rysů. Obě úpravy se mohou jevit zdánlivě jako velmi podobné, ale je zde důležité se zaměřit na jejich odlišný koncept a pojetí nutné obrany v konkrétních případech.

Ačkoliv se nejedná v tomto případě o úplně významný rozdíl, tak co do uspořádání jednotlivých institutů okolností vylučujících protiprávnost v obou úpravách, je v českém trestním zákoníku upravena nejprve krajní nouze a až poté nutná obrana, německý StGB uvádí nejprve nutnou obranu a až poté krajní nouzi.

Německý zákoník označuje útok již v zákoně za jednání protiprávní. Česká právní úprava naproti tomu útok explicitně v zákoně jako protiprávní neoznačuje, ale jeho protiprávnost následně dovozuje z různých výkladů. Dle Jeschecka je nezbytné útok jako protiprávní jasně vymezovat, jelikož obě právní úpravy připouští v určitých situacích i existenci útoků oprávněných, a tak považuje za důležité je od sebe jasně rozlišit.²⁰⁰ Útok musí být tedy protiprávní, zároveň v dané situaci aktuální – musí probíhat, trvat nebo přímo bezprostředně hrozit. Německá úprava v rámci toho ještě útok rozděluje dle jeho formy, zda se jedná o útok komisivní či omisivní.²⁰¹

Aby se dle StGB dalo jednání považovat za nutnou obranu, musí splňovat několik stanovených podmínek. Důležitým faktorem pro užití nutné obrany je „*Gebotenheit der Notwehr*“²⁰², tedy aby nutná obrana mohla být nutnou obranou dle § 32 StGB, musí být přípustná. Shodně s českou právní úpravou staví německá úprava posouzení přípustné nutné obrany na důvodech individuálních či sociálních „*individualrechtliche und sozialrechtliche Begründung*“. Individuálního hlediska se využívá za předpokladu, že není přítomna extrémní nepřiměřenost, resp. nevyváženost mezi silou či intenzitou užití obrany a ohroženým zájmem. Situace v jejichž rámci dochází k zcela zjevné nepřiměřenosti nutné obrany můžeme sledovat i v českém právu. Jako příklady můžeme uvést například zabití sekerou při krádeži slepice, či zabití zloděje střelnou zbraní kvůli tomu, že si utrhl z jabloně na cizím pozemku pár jablek, jak zmiňuje Haft.²⁰³

Dalším podstatným rozdílem mezi právní úpravou českou a německou je přístup k subsidiaritě v rámci jednání v nutné obraně. Česká úprava subsidiaritu nevyžaduje, spíše klade důraz na přiměřenost obranného jednání a přihlíží

²⁰⁰ JESCHEK, H. H. *K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky. Trestní právo*. 2003, č. 12. S. 2

²⁰¹ HAFT, F. *Strafrecht. Allgemeiner Teil*. 7. vyd., München: C.H. Beck. 1996. ISBN: 9783406413162. S. 85

²⁰² HORÁLKOVÁ, 2017, S.193.; dle této knihy v autentickém překladu „*Gebotenheit der Notwehr*“ znamená „*Potřebnost/patřičnost nutné obrany*“

²⁰³ HAFT, 1996, op. cit. S. 87.

k postavení obránce tak, že mu nechce odepírat právo na nutnou obranu, která ale nesmí být zcela zevně nepřiměřená. Německá trestněprávní nauka ale požadavek subsidiarity v určitých případech jednání v nutné obraně uvádí a přistupuje k ní v rámci nutné obrany značně striktněji. Subsidiarita obrany je vyžadována zejména v případech, ve kterých by mírnější způsob obrany pro osobu obránce nepředstavovalo vyloženě nepřiměřené riziko. V této souvislosti je ale také nezbytné zmínit, že německá úprava počítá také se zásadou „*Das Recht braucht dem Unrecht keineswegs zu weichen*“, v překladu „*Kdo jedná po právu, není v žádném případě povinen ustupovat bezprávi*“, kterou až na tyto zmíněné případy plně uplatňuje.²⁰⁴

Jak již bylo zmíněno, nutná obrana je v české trestněprávní doktríně postavena na obligatorní podmínce proporcionality, již se při posuzování přikládá velký význam. Německá doktrína ale uvádí jako rozhodující kritérium pro meze obranného jednání spíše nutnost či potřebnost nutné obrany v daném případě pod pojmem „*Erfordlichkeit*“. Potřebná nutná obrana je ta, která je schopna bezpečně a efektivně odrazit přímo hrozící či trvajícím útok, ačkoliv má být současně až řešením nejzazším. V návaznosti na českou právní úpravu Solnař uvádí, že dle jeho názoru není správné, že kritérium potřebnosti klade na osobu takový požadavek, že celý institut nutné obrany tak zbytečně objektivizuje.²⁰⁵

Dolenský zastává rozlišení pojmů potřebnosti a přiměřenosti,²⁰⁶ tato teorie je však v rozporu s názorem Solnaře, který uvádí, že potřebnost nutné obrany je zahrnuta již její přiměřeností.²⁰⁷ Třetí názor pak zmiňuje Jescheck, který uvádí že je nezbytné hlavně kritérium potřebnosti.²⁰⁸ Mělo by tedy jít o co nejšetrnější, ale zároveň o nejefektivnější způsob obrany. Navíc zmiňuje formulaci nutné obrany dle § 32 StGB, ve které není zahrnuta proporční klauzule o zcela zjevně nepřiměřené obraně.²⁰⁹

Co do komparace, německý zákoník pro účely posuzování vybočení z mezí a stanovených hranic nutné obrany využívá § 33 StGB, který upravuje exces. „*Kdo překročí meze nutné obrany ze zmatku, strachu nebo úleku, nebude potrestán.*“

²⁰⁴ HAFT, 1996, op. cit. S. 87.

²⁰⁵ SOLNAŘ, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, 2009, op. cit., S. 116.

²⁰⁶ DOLENSKÝ, A. *Střílet nebo nestřílet?. Právní praxe v podnikání.* 1997. č. 2. S. 39.

²⁰⁷ SOLNAŘ, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, 2009, op. cit., S. 116.

²⁰⁸ JESCHECK, 2003, op. cit., S. 2.

²⁰⁹ JESCHECK, 2003, op. cit., S.2–3.

Jak již bylo zmíněno výše, čeští zákonodárci na zahrnutí této úpravy do našeho trestního zákoníku mysleli také. Zpočátku, dle prvotních osnov trestního zákoníku, bylo plánováno a měl po tomto německém paradigmatu obdobnou úpravu obsahovat i český trestní zákoník v § 29 a měl zahrnovat ještě i odstavec třetí, který zamýšlel úpravu excesu. Navrhovaná úprava měla za cíl vyloučit protiprávnost jednání, kterým obránce odvrací útok, aniž by byly splněny podmínky nutné obrany, jestliže by jedinec jednal v silném rozrušení, strachu, úleku či zmatku. Nicméně pro obavy poukazujících na potíže v souvislosti s dokazováním a dále z důvodů námitek poukazující na obavy ze zneužívání tohoto institutu, bylo zahrnutí třetího odstavce zamítnuto.²¹⁰ Bylo rozhodnuto, že ustanovení o nutné obraně bez třetího odstavce připouští natolik široké meze, že úprava beztrestnosti nebo privilegované trestnosti v některých případech excesu není naléhavě nutné.²¹¹

Téma ohledně přijetí úpravy excesu do našeho právního řádu, bylo i poté několikrát znovuotevřeno a řešeno. Pro novou skutkovou podstatu v podobě ustanovení o excesu se vyslovuje například vrchní státní zástupkyně JUDr. Bradáčová Ph.D., která se jednoznačně kloní k přijetí takové úpravy. Dle jejího názoru by úprava excesu dle německého vzoru a její zahrnutí do našeho trestního zákoníku jednoznačně trestní sazbou zohledňovala společenskou škodlivost činu.²¹²

Dle slov Bradáčové: *"By byla používána v situacích, kdy policejní orgán, státní zástupce, soudce nemohou konstatovat znaky nutné obrany, protože dochází k excesu."*

Jako příklad z praxe uvedla případ z oblasti Litoměřicko, kde docházelo k opakovaným krádežím v kostele. Strážník, který památku hlídal, si pro tyto účely opatřil zbraň a přistihl zloděje v kostele. Pachatel se následně snažil o útěk vyvýšeným oknem a v okamžiku, kdy z okna visel, ho strážník postřelil.²¹³

²¹⁰ ŠÁMAL, 2006, op.cit., S. 67.;

dále - HEIMANN, M. *Nutná obrana* [přednáška]. Plzeň, ZČU FPr. Ze dne 17.10. 2017.

²¹¹ KUČHTA, J. *Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekonstrukci trestního práva.*, Trestněprávní revue. 2003. č. 2., S. 51.

²¹² ČTK. Z některých vražd nutná obrana. In: *zpravy-aktualne.cz*. [online]. akt. dne 9. 9. 2014, 14:41. [cit. 13.3.2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/z-nekterych-vrazd-nutna-obrana-bradacova-je-pro/r~2733b0ce381c11e48445002590604f2e/>

²¹³ ČTK. Z některých vražd nutná obrana. In: *zpravy-aktualne.cz*. [online]. akt. dne 9. 9. 2014, 14:41. [cit. 13.3.2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/z-nekterych-vrazd-nutna-obrana-bradacova-je-pro/r~2733b0ce381c11e48445002590604f2e/>

Následně musel státní zástupce tento čin vyhodnotit jako exces z nutné obrany, protože v okamžiku střelby již útok netrval a tím spíše ani nehrozil. Zároveň, ale byla podána žádost prezidentovi ohledně udělení milosti pro strážníka jakožto pachatele. Tato žádost byla zamítnuta a milost nebyla udělena. Expertka na trestní právo z pražské právnické fakulty Dagmar Císařová uvedla za vzor Spolkovou republiku Německo, která ve svém StGB obsahuje skutkovou podstatu trestného činu, která se týká překročení mezí nutné obrany při zabití nebo těžkém ublížení na zdraví. Dle jejího názoru by bylo vhodné, kdyby obdobná úprava existovala i v českém trestním právu.²¹⁴

V případě, že použitím nutné obrany dojde ze strany obránce jen k lehkému vybočení z mezí nutné obrany, vylučuje německý trestní zákoník jeho subjektivní vinu. Objektivní vina však trvá, ale přesto je pachatel beztrestný. V daném případě se pak ale už nejedná o okolnost, která vylučuje protiprávnost, ale o okolnost, která vylučuje trestnost. Německý trestní zákoník vedle toho má však i speciální skutkové podstaty, které berou ohled na vybočení z mezí nutné obrany, užívají se však pouze v situacích, kdy dojde k vybočení úmyslně.

Pokud tedy shrneme celé srovnání, německá úprava přihlíží více k potřebnosti obrany než k přiměřenosti, zároveň v určitých případech i k subsidiaritě. Zahrnuje úpravu o beztrestnosti v případě excessu z nutné obrany, a zároveň má i skutkové podstaty, které postihují úmyslné vybočení z mezí nutné obrany.

Shrnu-li úpravu českou, tak se mi dle mého názoru jeví koncepce nutné obrany v § 29 TrZ pro osobu obránce velmi příznivá. V mých očích poskytuje dostatečnou svobodu osobě obránce pro odvracení útoků, které z časového hlediska přímo hrozí nebo trvají. Vezmeme-li dále v potaz poměrně tolerantní přístup soudů v ČR při hodnocení konkrétních kauz nutné obrany užitých proti útoku, lze mít za to, že se k „obráncům“, jakožto osobám hájícím právem chráněné zájmy, staví velmi pozitivně.

Co se týče mých úvah *de lege ferenda*, navrhuji snad jen zahrnutí nové skutkové podstaty v podobě „vybočení z mezí nutné obrany“ do našeho trestního zákoníku z důvodů, jaké zmínila Bradáčová. V současné situaci, pokud je pachatel

²¹⁴ ČTK. Z některých vražd nutná obrana. In: *zpravy-aktualne.cz*. [online]. akt. dne 9. 9. 2014, 14:41. [cit. 13.3.2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/z-nekterych-vrazd-nutna-obrana-bradacova-je-pro/r~2733b0ce381c11e48445002590604f2e/>

pro překročení mezi nutné obrany odsouzen například za vraždu, má v trestním rejstříku namísto „překročení mezi nutné obrany“ uvedeno „vražda“. Po odpykání trestu má ztíženou situaci, mimo jiné se může potýkat s předsudky ve společnosti vůči své osobě, hůře shání práci apod.

Když bude odsouzen namísto trestného činu „vraždy“ za „překročení mezi nutné obrany“, domnívám se, že by na něj jako na osobu mohlo být hleděno jinak a lépe.²¹⁵

5. Aktuální dění ohledně pojetí institutu nutné obrany v České republice

Nahlédneme-li ve stručnosti do aktuálního dění u nás v České republice, je třeba zmínit v roce 2019 navrhovanou novelu institutu nutné obrany v trestním zákoníku. Jedná se o zavedení principu „Můj dům – můj hrad“, který je hájen hnutím SPD. Jak uvedl lídr hnutí Tomio Okamura: „*Tento princip má za cíl posílení práv slušných lidí, kteří jsou přepadeni.*“²¹⁶

Dle tvrzení ministerstva vnitra a ministerstva spravedlnosti by tento návrh nutnou obranu naopak zužoval. Návrh, který se snažilo prosadit hnutí SPD, by však umožňoval střílet například na hasiče, na děti na třešních i na souseda, který nám nese poštu.

²¹⁵ ČTK. *Z některých vražd nutná obrana*. In: *zpravy-aktualne.cz.*, [online] - akt. dne 9. 9. 2014, 14:41. [dne 13.3.2022]. dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/z-nekterych-vrazd-nutna-obrana-bradacova-je-pro/r~2733b0ce381c11e48445002590604f2e/>

²¹⁶ OKAMURA, T. [Tento princip má...]. In: Twitter [online]. dne 13. 9. 2019, 10:23 [15.3.2022]. Dostupné z: https://twitter.com/tomio_cz/status/1172425623546908673.

„Přijetím bezdůvodného privilegia domovní svobody, hrozí potíže pro právní teorii i praxi a představují chaos pro veřejnost,“ uvedl Nejvyšší soud.

Návrh nového ustanovení v rámci § 29 TrZ třetího odstavce měl znít takto:

(3) „O nutnou obranu se naopak jedná, je-li obrana vedena vůči osobě, která neoprávněně vnikla do cizího obydlí za použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí nebo překoná-li překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí, pokud takové jednání může vyvolat u obránce oprávněnou obavu z ohrožení života či zdraví jeho nebo jiné přítomné osoby.“

Důvodová zpráva uvádí, že návrh zakotvuje nejen princip „můj dům – můj hrad.“, ale dále také posiluje postavení občana, napadeného ve svém domě, který je odhodlaný se bránit.

V takovém případě útočník na sebe bere riziko, že vyvolá-li odůvodněnou obavu z ohrožení majetku, zdraví či života oprávněné osoby, bude se napadený bránit, a to účinně, avšak bez případné sankce ze strany státu,“ uvádí předkladatelé z SPD v důvodové zprávě.²¹⁷

Ze strany Vlády je v nesouhlasném stanovisku poukazováno na situaci, že na rozdíl od deklarovaného záměru by předkládaný návrh zákona mohl vést ke značnému zúžení a omezení práva na nutnou obranu. Příčinu a důvod vláda přikládá užití slovního spojení „...pokud takové jednání může vyvolat u obránce oprávněnou obavu z ohrožení života či zdraví jeho nebo jiné přítomné osoby.“

Vládní materiál vysvětluje stanovisko k návrhu takto:

„Hrozí totiž, že by tato formulace vedla k objektivnímu výkladu podmínek nutné obrany. Zatímco dnes není sporu o tom, že primárně jde o posouzení subjektivního stavu obránce, tedy posuzuje se, zda obava o život a zdraví byla vyvolána z pohledu obránce, navrhované znění by mohlo znamenat objektivní ex post výklad, tedy zda jednání určitého typu bylo objektivně způsobilé vyvolat obavu o život a zdraví.“

Problematickou a poněkud spornou skutečnost dle vlády, která se opírá o stanoviska Nejvyššího soudu, představuje dle nesouhlasného stanoviska obdobně

²¹⁷ VÁLOVÁ, I. Návrh novely nutné obrany chce opět zakotvit princip můj dům, můj hrad. Hrozí potíže, varuje Nejvyšší soud. In: *ceska-justice.cz*. [online] - akt. dne 28.12.2021, 6:30. [cit. 25.3.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/navrh-novely-nutne-obrany-chce-opet-zakotvit-princip-muj-dum-muj-hrad-hrozi-potize-vzkazuje-nejvyssi-soud/>

i výklad použitého termínu „obydlí“, který je autory návrhu chápán a vysvětlován pouze jako vnitřní prostor v bytě či domě za zavřenými dveřmi. SPD nepočítalo v daném návrhu ani například s půdou, sklepem, garáží, vedlejší stavbou či uzavřenou zahradou.²¹⁸

Závěr

Mám-li se pokusit shrnout výsledky své práce, mohu říci, že jsem pokusila podat ucelený výklad o české i německé právní úpravě nejprve obecně o okolnostech vylučujících protiprávnost a dále jsem se zaměřila na nutnou obranu. Nutné je říci, že během zpracování své práce jsem došla k závěru, že německé právo je nám skutečně blízké. Právní řády obou států mají charakter kontinentální právní kultury a je nezbytné dodat, že autoři české úpravy při její tvorbě byli, a i nadále jsou do určité míry ovlivňováni německou trestněprávní úpravou. A ačkoliv se později v německé úpravě určitým způsobem posunulo chápání trestného činu a odpovědnosti za něj, byl nám německý přístup velmi blízký a může být i pro další vývoj inspirací. Zcela odpovědně mohu na podkladě rozvedeného shrnout, že ačkoliv se mi česká právní úprava jeví jako stálá a dostačující, tak ale je třeba

²¹⁸ VÁLOVÁ, I. Návrh novely nutné obrany chce opět zakotvit princip můj dům, můj hrad. Hrozí potíže, varuje Nejvyšší soud. In: *ceska-justice.cz*. [online] - akt. dne 28.12.2021, 6:30. [cit. 25.3.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/navrh-novely-nutne-obrany-chce-opet-zakotvit-princip-muj-dum-muj-hrad-hrozi-potize-vzkazuje-nejvyssi-soud/>

zmínit, že i přesto jistě existují stále možnosti a způsoby, jakými by se dala regulace zpřesnit či vylepšit. Lze vysledovat nebo vyvodit menší nepřesnosti v interpretaci, ale samozřejmě tento institut nelze upravit naprosto detailně a ani to není nutné. Nelze předpovědět všechny varianty přímo hrozícího útoku, ani jeho odvracení apod. Je proto nutné dát jim prostor pro vývoj a náhled na nutnou obranu jak z pohledu trestněprávní nauky, tak i z pohledu soudů při posuzování jednotlivých případů. Navíc by snaha prosadit přeformulování ustanovení o nutné obraně vzhledem k jejímu historicky tradičnímu výkladu mohla být spíše kontraproduktivní. Již po několik desítek let se nevyskytla potřeba do pojetí institutu nutné obrany výrazně zasahovat a potenciální změny by mohly představovat ohrožení právní jistoty osob jednajících v nutné obraně. Během zpracování této práce a hlubšího pronikání do institutu nutné obrany mi neunikla poměrně nedávná snaha o zásah do tohoto institutu, kterou spatřuji právě jako zmíněné nežádoucí ohrožení tradičního pojetí koncepce nutné obrany. Tato snaha se projevila v podobě poslanecké legislativní iniciativy v rámci tohoto institut z roku 2019.

Na závěr bych ještě chtěla říci, že jsem se pokusila, jak již bylo zmíněno v úvodu, o shrnutí základních pravidel, o ucelení informací a zejména o hlubší proniknutí do úprav nutné obrany v obou zemích, dále pak o stručné nastínění vývoje pojetí tohoto institutu v SRN a ČR, a nakonec o srovnání právní úpravy české s úpravou německou.

Přehled pramenů

Odborná literatura česká

Monografie, učebnice, komentáře:

BURDA, E. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost činu*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-281-9.

FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers. 1999. ISBN 80-86182-91-6.

GRIVNA, T. *Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné i zvláštní části*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0

HORÁLKOVÁ, M. *Německo-český právní slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-614-9. 599 s.

CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-583-8.

JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-760-7.

KINCL, J., SKŘEJPEK, M., URFUS, V. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 978-80-7179-031-0

KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.

KUCHTA, J. *Nutná obrana*. Brno: Masarykova Univerzita, 1999. ISBN 80-210-2198-5.

MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s. ISBN 80-85903-01-6.

MIRIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934.

NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. 2017. ISBN: 978-80-7380-651-4.

NOVOTNÝ, F. *Právo na sebeobranu*. Praha: Lexis-Nexis, 2006. ISBN 80-86920-10-0.

NOVOTNÝ, O. DOLENSKÝ, A. JELÍNEK, J. VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné. I., obecná část*. Praha: ASPI, 2003. ISBN 80-86395-73-1.

PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-530-2. 343 S.

SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003. ISBN 8086199746. 455 S.

SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. 1. přepracované vyd. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN: 978-80-7400-109-3. 1287 S.

ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 - 2006*. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 8071795275. 399 S.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. 1052 S.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon., Komentář. I. díl*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-896-7. 721 S.

Odborná literatura zahraniční

Monografie, učebnice, komentáře:

BITZILEKIS, N. *Die neue Tendenz zur Einschränkung des Notwehrrechts*. Berlin: Duncker and Humblot. 1984.

BOCKEMÜHL, J. *Handbuch des Fachanwalts. Strafrecht*. 5. vyd. Wolters Kluwer. C. H. Verl. ISBN: 978-3-452-27427-4.

DIETMEIER, F., *Strafgesetzbuch*, 2. Aufl. 2020.

FISCHER, *Strafgesetzbuch*, 62. Aufl. 2015. (zit.: FISCHER)

HAFT, F., *Strafrecht. Allgemeiner Teil*. 7. vyd., München: C.H. Beck. 1996. ISBN 9783406413162.

HEINRICH, B., *Strafrecht – Allgemeiner Teil*. 4. Aufl. 2014.

JÄGER, CH., *Strafrecht, Allgemeiner Teil, Examens–Repetitorium*. 7. Aufl. 2015.

JÄGER, CH., *Zurechnung und Rechtfertigung als Kategorialprinzipien im Strafrecht*. Examens–Repetitorium. 2006. ISBN: 978-3811452367.

JOECKS, JÄGER. *Strafgesetzbuch. Studienkommentar*. 13. Aufl. 2021. C.H.BECK. ISBN 978-3-406-75413-5.

KAUFMANN, A. *Rechtphilosophie*. 2.vyd. München, 1997.

KINDHÄUSER, *Leipziger Kommentar. StGB*, ISBN: 3848771556

KÖHLER, M., *Strafrecht. AT.*, Berlin: Springer Verl. 1997. ISBN 978-3-540-61939-0. S. 268.

KREY, V. *Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil: Band 1: Grundlagen, Tatbestandsmäßigkeit, Rechtswidrigkeit, Schuld.*, 3. vyd. Stuttgart: W Kohlhammer Verlag, 2008. S. 158.

KÜHL, K., HEGER, M. *Strafgesetzbuch. Kommentar.*, 28. Aufl., neu bearb., München., C. H. Beck. 2014. ISBN 978-3-406-65227-1.

KÜHL, K., *Strafrecht. Allgemeiner Teil.* 7. vyd. München: Vahlen, 2012. ISBN ISBN 978-3-8006-4494-0, 945 s.

LACKNER, K., HEGER, M., KÜHL, K. *Strafgesetzbuch (StGB) Kommentar.* 29. Aufl. C. H. Beck Juristischer Verlag, 2018. ISBN: 3406700292.

RETZKO, S. *Die Angriffsverursachung bei der Notwehr.* 1. vyd. Münster: LIT Verlag Münster. 2001.

ROXIN, C. *Strafrecht. Allgemeiner Teil.* (B. 1). 3. Aufl. C.H.Beck Verlag. München 1997. ISBN 3-406-42507-0. S. 274 f.

ROXIN, C. *Strafrecht. AT. Band, I., Grundlagen der Aufbau der Verbrechenslehre.* 4. vyd. München: C. H. Beck, 2009. ISBN 979-3406-53071-5.

SCHÖNKE, SCHRÖDER, PERRON, EISELE., *Strafgesetzbuch.* 29. Aufl. 2014.

SPENDEL, *Lepziger Kommentar. Strafgesetzbuch. AT.* 2018. ISBN: 9783110921830

SPENDEL, G., HÄGER, J., HIRSCH, H-J., GEPPER, K., SAAN R.,R.-VAN., *Strafgesetzbuch., LK., Band 2., §§ 32-60.*; De Gruyter; 11., neubearb. Aufl., Reprint 2018.

STERN, S. *Verteidigung in Mord - und Totschlagsverfahren.* 2. präprac. vyd. Tübingen: C. F. Müller, 2005.

VON SCHERENBERG, C-F. *Die sozialetischen Einschränkungen der Notwehr.* 1. vyd. Frankfurt am Main. 2009.

WESSELS, J. BEULKE, W., SATZGER, H. *Strafrecht. AT., Die Straftat und ihr Aufbau.* 45. vyd. Heidelberg: C. F. Müller, 2015. ISBN 978-3-8114-4034-0.

Periodika

CÍSAŘOVÁ, D., ČÍŽKOVÁ, J. Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací. č.1., Acta Universitatis Carolinae, 1986.

- DOLENSKÝ, A. *Nová koncepce nutné obrany (§13 TrZ)*. Bulletin advokacie, 1994, č. 1.
- JESCHEK, H. H. *K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky. Trestní právo*. 2003, č. 12.
- KUČERA, P. *K některým aspektům nutné obrany ve smyslu § 29 trestního zákoníku*. Trestní právo, 2017.
- KUCHTA, J. *Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekonstrukci trestního práva.*, Trestněprávní revue. 2003. č. 2.
- LATA, J. *Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích*. Trestní právo, 1999, č. 2.
- NOVOTNÝ, F., KYBIC, P. *Nutná obrana (několik poznámek)*. Trestní právo. 2015. č. 2.
- NÝVLTOVÁ, I. *Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných*. Trestněprávní revue, 2003. č. 7.

Judikatura česká

- Nález ÚS ČR – sp. zn. IV. ÚS 433/02 (N 49/33 Sb. nál. a usn. ÚS 11).
- Rozhodnutí NS ČSR – 6 Nt 301/58.
- Rozhodnutí NS ČSR č. 19/1958.
- Rozhodnutí NS ČSR – 4 Tz 40/78.
- Rozhodnutí KS v Ostravě – 4 To 181/51, ze dne 6. 9. 1957.
- Rozhodnutí NS ČR - 11 Tz 70/64, ze dne: 23.12.1964.
- Rozhodnutí NS uveřejněné pod č. 25/1976 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí NS SSR – 3 Tz 13/70, ze dne 18. 6. 1970, uveřejněné pod. č. 49/1970 Sb. rozhodnutí a stanovisek.
- Rozhodnutí NS ČR – Tpjn 303/2008, ze dne 30. 9. 2009.
- Rozsudek KS v Ostravě (pob. Olomouc) – 81 T 11/2015, ze dne 16. 2. 2016.
- Usnesení NS ČR – 11 To 27/90.
- Usnesení NS ČR – 1 Tzn 25/97, ze dne 28. 1. 1998.
- Usnesení NS ČR – 6 Tdo 1594/2005, ze dne 23. 2. 2006.
- Usnesení NS ČR – 8 Tdo 1434/2016., ze dne 14. 12. 2016.

Usnesení NS ČR - 8 Tdo 1434/2016., ze dne 14. 12. 2016.

Judikatura německá „Rechtsprechung“

BGHSt 48, 207, 212.

BGHSt 48, 255.

BGH: Urteil vom 11. Juni 1965, Akt.z. 2 StR 187/65, NJW 1965, 1817.

BGH NStZ 83, 117; 06, 152, 153.

BGHSt 14, 152, 155.

BGHSt 42, 97, 100.

BGHSt 3, 217.

BGH NStZ 81, 138.

BGH NStZ 09, 626.

BGH StV 14, 337.

BGH NStZ 15, 151.

BGH NStZ 06, 152.

BGH NStZ 01, 530.

BGH NStZ 14, 147.

BGHSt 27, 336, 337.

BGH StV 13, 506.

BGH StV 12, 338.

BGH NJW 89, 3027.

BGH StV 13, 503.

OLG Düsseldorf, NJW 94, 1971, 1972

RGSt 34, 295, 296.

RGSt 36, 230, 236.

RGSt 21, 168, 171.

Ostatní:

BENEŠ, P. SUBSIDIARITA TRESTNÍ REPRESE A ZÁSADA ULTIMA RATIO V NOVÉM TRESTNÍM ZÁKONĚ. In: *bcak.cz* [online]. [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.bcak.cz/subsidiarita-trestni-represe-a-zasada-ultima-ratio-v-novem-trestnim-zakone/>

Společenská škodlivost činu. In: *epravo.cz*. [online]. Akt. 10. 1. 2018. [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/spolecenska-skodlivost-cinu-106877.html>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník). In: *Aspi.cz.*, IČ ASPI: LIT31870CZ. [online]. ze dne 25.2.2008. [cit. 15.3.2022]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/31870/1/2#pa_29

DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7478-790-4. IČ ASPI: KO40_2009CZ. [online]. Stav k 1. 1. 2015. [cit. 15. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2#pa_29

Nutná obrana. In: *epravo.cz*. [online]. Akt. 30. 6. 2008. [cit. 23.2.2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/nutna-obrana-55030.html>

§ 32 Notwehr, In: *lecturio.de* [online]. Akt. 19. února 2022, [cit. 19.2.2022]. Dostupné z: <https://www.lecturio.de/magazin/pruefung-notwehr-%C2%A7-32-stgb/>

Digest of Justinian 43,16, 1.27., In: *thelatinlibrary.com*. [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest43.shtml>.

ALEXIS, W., HITZIG, J. E. *Kriminalfälle des neuen Pitaval*. [online]. [cit. 19. 2. 2022].

Dostupné z: <https://www.projekt-gutenberg.org/alexis/kriminal/chap03.html>

Notwehr. In: *Juraforum* [online] 06.07.2021 [cit. 25. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.juraforum.de/lexikon/notwehr>

HAMMERICH., Notwehr: Dann dürfen Sie sich verteidigen!., In: *Rightmart.*, [online]. Akt. 14.5.2021. [cit. 2.3.2022].

Dostupné z: <https://rightmart.de/strafrecht/notwehr>

Notwehr., In: *Juraforum*. [online]., 06.07.2021., [cit. 25.2.2022]. Dostupné z: <https://www.juraforum.de/lexikon/notwehr>

ČTK. Z některých vražd nutná obrana. In: *zpravy-aktualne.cz*. [online]. akt. dne 9. 9. 2014, 14:41. [cit. 13.3.2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/z-nejkterych-vrazd-nutna-obrana-bradacova-je-pro/r~2733b0ce381c11e48445002590604f2e/>

OKAMURA, T. [Tento princip má...]. In: Twitter [online]. dne 13. 9. 2019, 10:23 [15.3.2022].

Dostupné z: https://twitter.com/tomio_cz/status/1172425623546908673.

VÁLOVÁ, I. Návrh novely nutné obrany chce opět zakotvit princip můj dům, můj hrad. Hrozí potíže, varuje Nejvyšší soud. In: *ceska-justice.cz*. [online] - akt. dne 28.12.2021, 6:30. [cit. 25.3.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/navrh-novely-nutne-obrany-chce-opet-zakotvit-princip-muj-dum-muj-hrad-hrozi-potize-vzkazuje-nejvyssi-soud/>

HEIMANN, M. *Skript* von Dozent Rechtsanwalt Fachanwalt für Strafrecht, Lehrbeauftragter Universität Pilsen

Přednášky

HEIMANN, M. *Nutná obrana* [přednáška]. Plzeň, ZČU FPr. Ze dne 17.10. 2017.

IVOR, J. „*IV. série kriminálních případů - Sebeobrana a trestné právo*“ [online přednáška]. [březen 2020] Banská Bystrice: Fakulta právnická UMB

KYBIC, P. „*Nutná obrana*“ [přednáška]. Plzeň: Západočeská univerzita, [listopad 2020]

Právní předpisy

Zákon č. 117/1852 ř.z., Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon

Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

ÚSTAVA České republiky

Usnesení Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Německý trestní zákoník „Strafgesetzbuch“ - StGB

Německý trestní řád „Strafprozessordnung“ - StPO

Německý přestupkový zákon „Gesetz über Ordnungswidrigkeiten“ - OWiG

Německý zákon o střelných zbraních- „Waffengesetz“ - WaffG